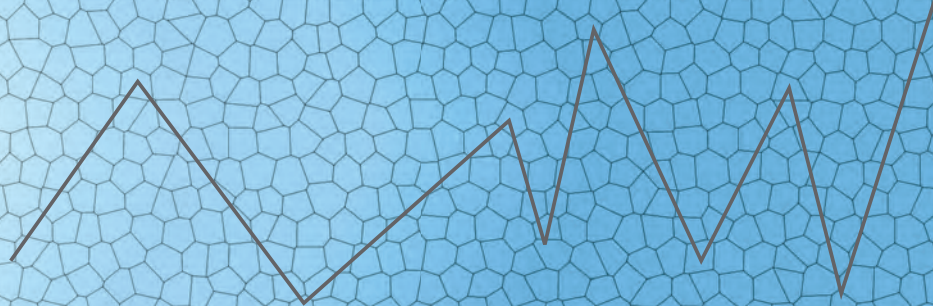

Socialförsäkringar och samhällsekonomi

Andreas Bergh - Lunds universitet och Institutet för näringslivsforskning (IFN)

REGERINGSKANSLIET

Socialdepartementet

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
Varför finns socialförsäkringar?	5
Livscykelomfördelning och riskspridning	5
Stat, marknad och familj	5
Hur har kombinationen av stat, marknad och familj förändrats bland OECD-länder?	7
Socialförsäkringars konsekvenser för samhällsekonomin	10
Trygghet och omfördelning över livet	10
Moral hazard (beteenderisker)	11
Socialförsäkringar, skatter och lönenivåer	11
Socialförsäkringar och sysselsättning	13
Entreprenörskap och risktagande	14
Tillväxt och ekonomisk utveckling	15
Inkomstfördelning	16
Omfördelning	17
Socialförsäkringar och stabiliseringspolitik	18
Sveriges socialförsäkringar	19
Generositet i Sverige jämfört med andra länder	20
Har reformer löst det svenska sysselsättningsproblemet?	21
Avslutande diskussion	25

April 2012

Produktion: Blomquist Annonssbyrå

Tryck: Grafisk Service

Förord

Alla vet att en god ekonomi är en viktig förutsättning för att kunna bedriva ambitiös välfärdspolitik. Utan resurser hos enskilda och staten blir det inte mycket stöd till dem som saknar just detta. De flesta inser också att det är arbete och företagsamhet som skapar dessa resurser, som genererar den tillväxt och de överskott som kan användas för sådant vi gemensamt prioriterar. Det är goda skäl att driva en politik som uppmuntrar just arbete och företagande.

Vad färre inser är att också välfärdspolitikens utformning i sig - designen på de socialpolitiska lösningarna - i hög grad påverkar hur ekonomin kommer att utvecklas. Gynnar det välfärdspolitiska systemet arbete, eller motverkas det? Uppmuntras risktagande och omställning, eller tvärtom passivitet? Öppnar de upp för nytänkande och konkurrens eller hämmas det? Används de arbetande människornas pengar i ekonomin eller låses de i mycket högt sparande? Uppmuntras beskattat arbete upp i åldrarna eller bestraffas det? Allt detta styrs i hög grad av hur välfärdspolitiken utformas.

Välfärdspolitik påverkar alltså i hög grad de ekonomiska förutsättningar som i sin tur anger ramar för de välfärdspolitiska ambitionerna. Ett cirkelresonemang? Inte alls. Det är väl känt att incitament har betydelse och att självrisker också har det. Men vi pratar alldeles för ofta bara om att välfärdspolitiken behöver pengar, kostar pengar och alltid behöver mer. "Alltid mer, aldrig nog", som Anders Isaksson en gång uttryckte det.

Vi talar mer sällan om att välfärdspolitiken bör engagera sig för alla de drivkrafter som spelar så stor roll för vår långsiktiga förmåga att bedriva framgångsrik välfärdspolitik.

När jag var socialborgarråd i Stockholm och arbetade för den andra delen av välfärdspolitiken - socialtjänstens verksamheter - slogs jag ofta av den dåliga arbetsfördelningen mellan "ekonomi" och "socialpolitik". Alltför ofta mötte jag ekonomer som saknade de mest fundamentala insikter i modern socialpolitik, som bara tittade på "sista raden" och var nöjda om siffran var svart. Som om det på allvar mätte kvaliteten i våra socialpolitiska insatser.

Lika ofta mötte jag socialpolitiska entusiaster som knappt kunde dölja sitt ointresse för ekonomi och siffror, som hade ett uppdrag från högre makter och stod över trivialiteter som budgetar och resultaträkningar. Vilka resurser ska ni använda nästa år när ni har bränt mer än ni hade i år? brukade jag fråga dem.

Detta var en dålig arbetsfördelning. Ekonomi måste handla om att göra rätt saker med begränsade resurser, inte bara inom budget. Och seriös socialpolitik måste inse att de pengar som inte används för en sak kan potentiellt användas till något ännu viktigare.

Seriösa välfärdspolitiker ska därför önska sig ekonomernas kritiskt granskande ögon. Bara den som begriper sig på något så enkelt som ekonomi borde anförtros något så känsligt som välfärdspolitik.

Den här skriften vill sätta ljuset på att det hänger ihop. Att den svenska välfärdspolitiken - som fyller 100 år under 2013 - systematiskt både bygger på arbete och uppmuntrar till arbete. Och att det bör den fortsätta göra. Mycket kommer behöva förändras och reformeras i framtiden. Den svenska välfärdsmodellen är inte ett statiskt stilleben, utan både värderingsburen och pragmatisk. Om man förstår varifrån vi kommer kan man bättre navigera mot framtiden.

Trevlig läsning!

Ulf Kristersson

Socialförsäkringsminister

Svensk välfärdspolitik 100 år uppmärksammar att svensk välfärd fyller 100 år den här mandatperioden (den första allmänna pensionen 1913). Det sker bland annat genom en serie framåtblickande seminarier om vår egen tids välfärdsutmaningar.

För mer information: www.regeringen.se/svenskvalfardspolitik

Sammanfattning

I denna skrift beskrivs socialförsäkringarnas roll och funktion, och deras samhällsekonomiska konsekvenser diskuteras utifrån både i ekonomisk teori och empirisk forskning. Socialförsäkringar kan förstås som en tänkbar lösning på människans grundläggande behov av livscykelomfördelning och inkomsttrygghet. Marknaden och familjen är andra sätt att hantera dessa behov, och det är en god idé att kombinera det bästa från dessa tre institutioner snarare än att träta kring vilken metod som är bäst. Den tydligaste trenden i västerländska demokratier de senaste decennierna är att familjens roll minskar. Farhågorna om att ökad globalisering underminerar välfärdsstaten har inte besannats, vilket åtminstone delvis kan förklaras av att de flesta länder reformerat sina socialförsäkringar och därmed minskat de negativa sysselsättningseffekterna.

I rapporten diskuteras socialförsäkringars samhällsekonomiska konsekvenser på en rad områden: Sysselsättning, entreprenörskap, tillväxt, inkomstfördelning och stabiliseringspolitik. Den allmänna slutsatsen är att socialförsäkringarnas utformning har mycket stora samhällsekonomiska konsekvenser, men de är inte entydigt vare sig positiva eller negativa. Medan skatter i normalfallet har en liten men negativ effekt på samhällsekonomin, kan socialförsäkringarnas utformning antingen motverka eller förstärka denna negativa effekt. Beroende på utformningen kan socialförsäkringar exempelvis både hämma och främja såväl entreprenörskap som sysselsättning. Socialförsäkringarna är därmed avgörande för hur den offentliga sektorn som helhet påverkar den ekonomiska utvecklingen.

Socialförsäkringar kan också bidra till att minska inkomstskillnaderna i samhället. I de flesta fall sker detta dock till priset av försämrade arbetsincitament, vilket skapar en politisk avvägning kring hur omför-

delande socialförsäkringarna bör vara. För att nå en effektiv uppfyllelse av politiska målsättningar är det därför viktigt att rätt verktyg används till rätt ändamål. Socialförsäkringar är av allt att döma ett effektivt sätt att hantera behovet av omfördelning över livscykeln och behovet av inkomsttrygghet vid tillfälliga inkomstbortfall. Risken för negativa sysselsättningseffekter gör dock att det finns andra inslag i välfärdsstaten som är mer effektiva när det gäller att främja en jämlik inkomstfördelning, exempelvis en skattefinansierad sammanhållen grundskola.

En mindre uppmärksammas men väldigt aktuell funktion för socialförsäkringar är deras roll som så kallade automatiska stabilisatorer, som dämpar makroekonomiska svängningar. Omfattande socialförsäkringar minskar således behovet av diskretionära finanspolitiska åtgärder, vars positiva effekter är osäkra. Socialförsäkringar främjar på så sätt en stabil ekonomisk utveckling.

I rapporten beskrivs också det svenska systemet i övergripande drag. Trots en vid första anblick mycket hög komplexitet, ligger merparten av socialförsäkringsutgifterna i några få mycket omfattande system: Pensioner, sjuk- och aktivitetsersättning, föräldrapenning, barnbidrag, sjukpenning och arbetslöshetsersättning, där den sistnämnda avviker från övriga genom att vara frivillig.¹ Under lång tid var trenden i Sverige att fler vuxna försörjer sig via olika socialförsäkringsersättningar, men denna trend tycks numera vara bruten, även när utvecklingen under den senaste ekonomiska krisen beaktas. Det finns dock utrymme för ytterligare effektivitetshöjande reformer, bland annat genom att renodla socialförsäkringarnas roll som försäkringar och livscykelomfördelning och använda andra mer effektiva verktyg för att åstadkomma omfördelning från höginkomstagare till låginkomstagare.

¹ Ibland inkluderas även assistansersättning enligt Lagen om Stöd och Service till vissa funktionshindrade (LSS).

Varför finns socialförsäkringar?

För att förstå och värdera socialförsäkringars effekter, behöver vi veta varför de finns. Svaret på den frågan beror dock på vem som tillfrågas. Socialförsäkringar kan exempelvis motiveras som ett sätt att minska konflikterna i samhället, de kan syfta till att göra inkomstfördelningen mer rättvis (enligt något kriterium), och de kan också motiveras som ett sätt att göra resursanvändningen i samhället mer effektiv. Det finns också de som hävdar att socialförsäkringar till stora delar är onödiga, och att marknadslösningar eller något annat är att föredra.

Trots dessa varierande perspektiv på socialförsäkringar, går det att beskriva vilken funktion socialförsäkringarna fyller på ett sätt som de flesta kan enas kring. En sådan beskrivning gör det enklare att diskutera vilka alternativ som finns, och vilka konsekvenser olika utformningar av socialförsäkringarna har på samhällsekonomin. I det följande visas att socialförsäkringar kan förstås som ett av flera tänkbara sätt att hantera ett grundläggande mänskligt behov, nämligen att hålla en jämn konsumtionsnivå över livet.

Livscykelomfördelning och riskspridning

En tänkbar beskrivning av socialförsäkringarnas funktion tar fasta på människans behov av att fördela konsumtionen jämt över livet. Detta behov är djupt rotat: En människa klarar sig inte mycket längre än några dagar utan vatten och några veckor utan mat. Vi är således i stort behov lösningar lösning som gör det möjligt att fördela vår konsumtion jämt över livet. Detta behov kan beskrivas med väldig detaljrikedom rörande vilka näringsämnen vi behöver få i oss, hur ofta vi bör äta och så vidare, men för att förstå socialförsäkringars funktion räcker det långt att definiera två specifika problem: *Livscykelomfördelningsproblemet och försäkringsproblemet.*

Livscykelomfördelningsproblemet innebär att människan behöver omfördela resurser över livsnyckeln så att hon kan konsumera även när hon är för gammal och för ung för att försörja sig själv.

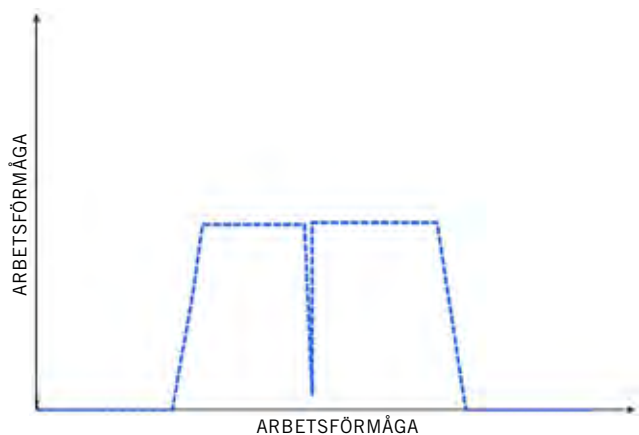
Försäkringsproblemet innebär att människan även i arbetsför ålder behöver hitta ett sätt att garantera viss konsumtion också när hon tillfälligt är arbetsoförmögen, exempelvis på grund av sjukdom eller arbetslöshet.

Figur 1 illustrerar de två problemen i en förenklad skiss. Kurvan visar hur människans arbetsförmåga är låg i

början och slutet av hennes liv, och hög under en period mitt i livet. Dessutom finns ett tillfälligt avbrott i arbetsförmågan, som kan bero på exempelvis sjukdom eller arbetslöshet. Skissen är kraftigt förenklad, och stämmer inte exakt för någon. På ett ungefär stämmer den dock för väldigt många, vilket är syftet med förenklade modeller.

Figur 1.

Principskiss över arbetsförmågens utveckling under livet.

Stat, marknad och familj

Den naturliga lösningen på båda problemen i vid bemärkelse att människor hjälps åt. Människor i arbetsför ålder hjälper gamla och unga, de som för tillfället är friska och hjälper de som inte är det. Men människor kan hjälpas åt på många olika sätt. Både livscykelomfördelningsproblemet och försäkringsproblemet kan hanteras av olika samhällsarrangemang. Dessa kan grovt sett delas in i tre typer av institutioner: Staten, marknaden och familjen (vilken här inkluderar den utvidgade familjen såsom vänner och frivilligorganisationer). Alla institutionerna kan hantera de två problemen, men det sker på olika sätt och med delvis olika resultat.

Staten ålägger de som arbetar att betala skatt (eller obligatoriska försäkringsavgifter) och omfördelar intäkterna till unga, gamla och de som tillfälligtvis inte kan arbeta. Institutionen garanteras ytterst av statens våldsmonopol, som gör att staten kan frihetsberöva de som inte bidrar genom att betala skatt enligt gällande lagar och regler.

På *marknaden* byts pengar, varor och tjänster, vilket gör det möjligt för de som arbetar att teckna pensions- och sjukförsäkringar, köpa barnpassning och annat som hjälper till att lösa de två problemen. Institutionens stabilitet kommer av det ömsesidiga vinstintresse som finns i marknadstransaktionerna.

Inom *familjen* hjälps människor åt enligt sociala normer som i regel upprätthålls utan att pengar eller tvång är inblandade.

Distinktionen mellan tre institutioner är analytisk. I praktiken använder alla länder en kombination av samtliga tre institutioner, och varje institution kan se ut på många olika sätt.

I Sverige har vi dessutom under lång tid låtit arbetsmarknadens parter – fackföreningar och arbetsgivarorganisationer – spela en betydande roll när det gäller både livscykelomfördelning och försäkringar. I den tredelade analysramen är detta mer en marknadsrelation än något som hör till stat eller familj, men det ofta intrikata samspelet mellan politiken och parterna på arbetsmarknaden illustrerar väl det faktum att det inte går att dra någon tydlig gräns mellan marknad och politik.

Västvärldens demokratiska välfärdsstater ofta in i tre olika typer av välfärdsstater, som enkelt kan förklaras som olika variationer i var tyngdpunkten mellan de tre institutionerna ligger. En vanlig indelning är exempelvis:

Skandinaviska eller socialdemokratiska välfärdsstater: (Sverige, Danmark, Norge och Finland.)

Anglosaxiska eller liberala välfärdsstater: Australien, Kanada, Irland, Nya Zeeland, Storbritannien och USA.

Kontinentala eller konservativa välfärdsstater: Österrike, Belgien, Frankrike, Tyskland, Holland, Italien och Japan

Enkelt uttryckt använder de nordiska länderna staten i högre utsträckning, de anglosaxiska länderna använder marknaden i större utsträckning och i de sydeuropeiska länderna är familjens roll ofta större. Indelningen av välfärdsstater i tre kategorier kan spåras tillbaka åtminstone till Titmuss (1974), men blev särskilt populär genom boken *"The three worlds of welfare capitalism"* av Esping-Andersen (1990). Senare forskning har emellertid visat att de tre kategorierna inte var så tydligt åtskilda som först hävdades, och dessutom tycks de ha blivit mindre tydliga sedan Esping-Anderson gjorde sin klassificering.² Det är således viktigt att komma ihåg att alla länder använder en blandning av dessa tre institutioner, och att det finns stora skillnader även mellan exempelvis de olika nordiska välfärdsstaterna.

² Scruggs och Allan (2006).

Den politiska debatten om socialförsäkringar kretsar ofta kring vilken av dessa institutioner som är att föredra. Svaret beror naturligtvis på vilka normativa kriterium som används, och från många utgångspunkter går det att identifiera både för- och nackdelar med alla tre. Det är därför sannolikt mer fruktbart att ställa frågan hur de tre institutionerna bäst kombineras, snarare än att diskutera vilken institution som är bäst. Tabell 1 redovisar några för- och nackdelar med de tre institutionerna från en normativ utgångspunkt som värderar både effektivitet och jämlikhet i samhällets resursanvändning.

Tabell 1:

Egenskaper hos staten, marknaden och familj som lösning på livscykelomfördelningsproblemet och försäkringsproblemet.

Institution	Tänkbara styrkor	Tänkbara svagheter
Stat	Effektivitet genom riskspridning, jämlikhet, främjande av individens autonomi.	Låg innovationstakt, bristande valfrihet, ekonomiska snedvridningar vid skattefinansiering.
Marknad	Hög innovationstakt, valfrihet.	Ojämlikhet, ineffektivitet på grund av sk. adverse selection
Familj	Personligt och situationsanpassat stöd, låg risk för moral hazard.	Låg riskspridning, bristande jämställdhet och autonomi

Statens verktyg är alltså att beskatta människor under den period de arbetar, och använda skatteintäkterna för att anställa folk som tar hand om unga, gamla och sjuka. Dessutom kan en del av skatterna göras till obligatoriska försäkringsavgifter som ger inkomsttrygghet vid tillfällig frånvaro på grund av exempelvis sjukdom. En effektivitetsmässig fördel med detta är att riskerna sprids över en stor grupp – hela befolkningen – och genom att vara enda tillhandahållare av socialförsäkringar kan staten utnyttja stordriftsfördelar så att tillhandahållandet blir billigt. Eftersom alla måste vara med, behöver exempelvis inga resurser läggas på marknadsföring. När samma regler gäller för alla, kan marginalkostnaden för att hantera ytterligare bli väldigt låg.

Frånvaron av konkurrens och vinstintresse riskerar emellertid att gå ut över innovationstakt och utveckling av nya lösningar. Dessutom innebär det enhetliga systemet att möjligheten för varje individ att hitta en lösning som passar just hennes preferenser minskar. Fördelningsmässigt innebär kan den statliga lösningen anses ge fördelar eftersom skattefinansieringen kan garantera alla tillgång till trygghet utan att den egna betalningsförmågan blir avgörande.

På marknaden hanteras behoven av livscykelomfördelning och riskförsäkring med sparande och marknadsförsäkringar. Fördelar med detta är att varje individ kan skaffa sig en lösning som passar just hennes behov, samt att konkurrensen på marknaden skapar incitament för innovationer och produktutveckling. Ju bättre konkurrens fungerar, desto bättre är marknaden på att skapa en effektiv resursanvändning (i betydelsen att människors preferenser uppfylls till lägsta möjliga kostnad). Privata aktörer måste dock akta sig noga för att sälja generösa försäkringskontrakt till personer som med hög sannolikhet kommer att behöva försäkringarna, eftersom de i så fall skulle förlora pengar på dessa kontrakt. Av detta skäl kan privata företag komma att lägga ned mycket resurser på individuella riskbedömningar, vilket kan anses vara en nackdel både effektivitetsmässigt och ur från ett rättviseperspektiv. En fördelingsmässig nackdel är dessutom att i många fall kommer fördelningen av möjligheterna att skaffa sig trygghet på en marknad att spegla inkomstfördelningen i samhället, och om denna är ojämlig gäller detta också marknadsutfallet.

Inom familjen och civilsamhället löses behoven varken av statligt tvång eller av marknadstransaktioner, utan av sociala normer enligt vilka släktingar och/eller vänner förväntas hjälpa unga, gamla och sjuka.³ En fördel är att människor i dessa gemenskaper känner varandra väl, vilket dels betyder att stödet ofta utformas med stor hänsyn till den enskildes behov. Detta betyder också att kontrollen av att de som får stöd verkligen behöver det är hög, och det är svårt för människor att smita från sin del av ansvaret. Nackdelen är att familjen i försäkringssammanhang inte är tillräckligt stor för att få särskilt god riskspridning: Sannolikheten att flera familjeförsörjare blir sjuka samtidigt är betydande, vilket kan skapa problem om det inte finns andra stödsystem. Dessutom kommer fördelningen av möjligheter att få stöd från familjen att bero på i vilken familj människor föds (även om detta till viss del kan mildras av frivilligorganisationer).

Hur har kombinationen av stat, marknad och familj förändrats bland OECD-länder?

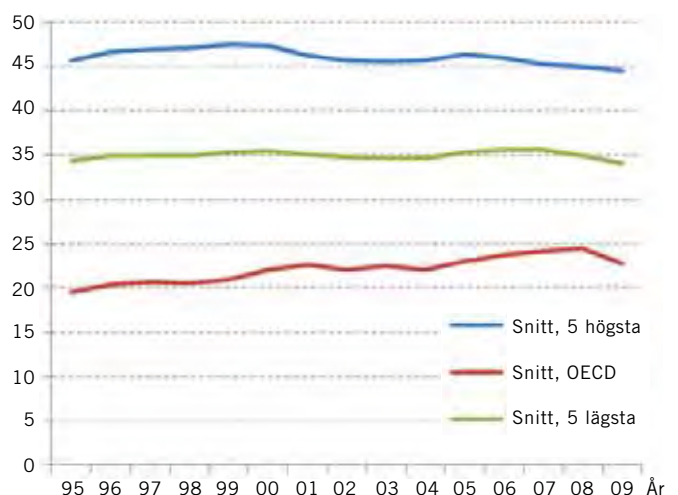
Under 1990-talet var välfärdsstatens dystra framtid temat i såväl internationella bästsäljare som i vetenskapliga nationalekonomiska artiklar.⁴ Enkelt uttryckt gick budskapet ut på att en samhällsinstitution som

kräver höga skatter för att finansiera generösa välfärdsmått kommer att vara ohållbar i en global ekonomi där människor, kapital och företag blir allt rörligare. Som Wennerhag (2000) påpekar, kom domedagsprofetierna inte bara från välfärdsstatens ideologiska motståndare: Även dess ideologiska försvarare var uppriktigt oroliga, se exempelvis Feldt (1984). Sedan dess har debatten ändrat karaktär en smula. Dels har det visat sig att de stora välfärdsstaterna inte var dessa oföränderliga kolosser som omöjligt kunde anpassa sig till en föränderlig omvärld, dels finns en hel del som tyder på att socialförsäkringar (omsorgsfullt utformade) är en effektiv lösning på våra behov av livscykelomfördelning och inkomsttrygghet även i en globaliserad värld.

Figur 2 visar hur statens storlek (mätt som totala skatteintäkters andel av BNP) förändrats i de fem OECD-länder som hade minst stat 1995 (Mexiko, Turkiet, Chile, Sydkorea och Japan), de fem som hade störst stat (Danmark, Sverige, Finland, Belgien och Frankrike) samt OECD-genomsnittet. Som synes har spridningen inom OECD minskat en smula, men trenden mot högre skatter i lågskatteländer är tydligare än trenden att högskatteländer sänker sina skatter. Genomsnittet OECD har inte ändrats.⁵

Figur 2.

Skatter som andel av BNP i de OECD-länder som hade högst respektive lägst skatter 1995.

Forskning som grävt djupare i frågan bekräftar att globaliseringen inte inneburit någon kollaps för högskattestaterna, som snarare tycks ha klarat sig ganska bra i den internationella konkurrensen.⁶

³ Ibland beskrivs dessa insatser som frivilliga, vilket är korrekt såtillvida att det (oftast) saknas hot om våld. Men systemen fungerar åtminstone delvis på grund av sociala normer, som innebär att den som inte försörjer sin familj eller inte tar hand om sina barn på något sätt straffas för detta, exempelvis genom uteslutning ur någon social gemenskap. Det skulle således vara möjligt att dela upp denna institution ytterligare i en del som förutsätter starka sociala normer (kärnfamiljen) och en del som är mer frivillig och bygger på människors i någon bemärkelse genuina vilja att hjälpa (frivilligorganisationer).

⁴ Se exempelvis Martin och Schumann (1997) och exempelvis Snower (1993).

⁵ Motsvarande samband gäller även inom EU, och beror inte heller på valet av basår (1995).

⁶ Se exempelvis Bergh (2008b) och Starke et al. (2008).

Genom att identifiera indikatorer för de tre olika dimensionerna familj, stat och marknad kan trender i alla tre dimensioner bland välfärdsstater de senaste decennierna beskrivas. Valet av indikatorer kan naturligtvis diskuteras. I länder som använder familjen i hög utsträckning är det i oftast mannen som lönearbetar, medan kvinnan stannar i hemmet för att (bland annat) ta hand om barn och gamla. Modellen kallas därför också ibland familjeförsörjarmodellen. Som indikator kan användas ett mått på i vilken utsträckning både män och kvinnor deltar i arbetskraften. Ju större skillnad mellan könen, desto mer uppgifter läggs på familjen att hanteras av hemarbetande kvinnor.

Som mått på statens inblandning kan OECDs data över skattefinansierade välfärdsutgifter användas. Dessa är högt korrelerade med totala skatters andel av BNP, men skatter används till mycket annat än välfärdsutgifter, och det senare är därför ett bättre mått i detta sammanhang.⁷ Ju mer ett land använder välfärdsstaten, desto högre blir de offentliga välfärdsutgifterna som andel av BNP.

Slutligen kan graden av marknadslösningar mätas med hjälp av ett index för ekonomisk frihet, som kvantifierar i hur stor utsträckning ett lands institutioner och politik möjliggör fria överenskommelser på marknaden. Ju högre den ekonomiska friheten är i ett land, desto lättare är det för företag och människor att på marknaden köpa och sälja välfärdstjänster, såsom barnpassning, privata sjukförsäkringar med mera.

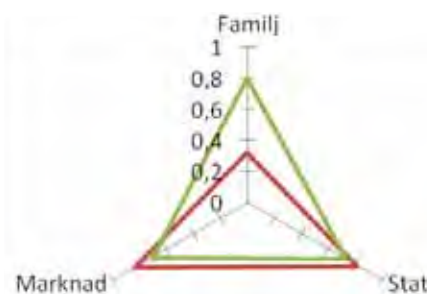
För att illustrera hur de tre välfärdsregimernas utveckling mellan 1980 och 2000, har dessa mått normaliserats till en skala mellan 0 och 1. Utvecklingen för de tre välfärdsstatstyperna illustreras av figur 3a till 3c.⁸ Som synes finns det en trend som gäller i alla länder: Mäns och kvinnors arbetskraftsdeltagande blir allt jämnare fördelat. Det betyder att samtliga välfärdsstatstyper använder sig alltså mer av både stat och marknad, på den traditionella familjens bekostnad. När det gäller balansen mellan stat och marknad, syns dock ingen tydlig förändring. De flesta länder har ökat de skattefinansierade välfärdsutgifterna som andel av BNP och samtidigt ökat den ekonomiska friheten.⁹

En slutsats som kan dras av detta är att det inte tycks finnas någon trend att länder skulle vara på väg bort från välfärdsstaten. Den tydligaste trenden är att system som bygger på familjen – i praktiken en hemmafrumodell – blir mindre vanligt i alla länder, framför allt i de länder som tidigare använt sig mycket av denna lösning.

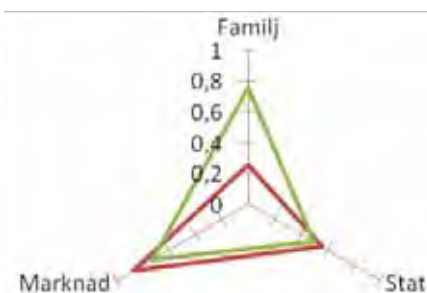
Figur 3.

Utveckling för de tre välfärdsstatstyperna mellan 1980 (grön kurva) och 2000 (röd kurva).

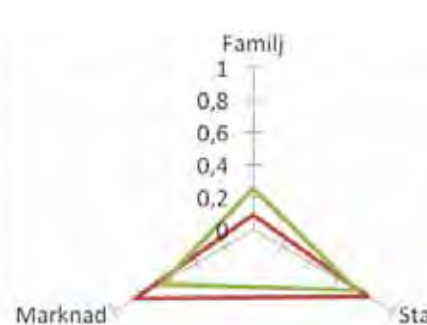
a. Kontinentala välfärdsstater

b. Anglosaxiska välfärdsstater

c. Skandinaviska välfärdsstater

⁷ OECDs mått kan dessutom delas upp i kontanta förmåner, som därmed fångar socialförsäkringsersättningar och övriga bidrag, och offentligt finansierade välfärdstjänster.

⁸ Normaliseringen för arbetskraftsdeltagande och ekonomisk frihet har skett genom att jämföra med det teoretiska maximi-värdet 1, vilket indikerar jämnt deltagande i arbetskraften, samt 10, vilket indikerar maximal ekonomisk frihet enligt det index som utvecklats av Gwartney et al. (2010). För sociala utgifter har normaliseringen skett genom att dividera med 30.

⁹ Det kan tyckas paradoxalt att länder kan präglas av både höjda skatter och offentliga utgifter samtidigt som den ekonomiska friheten ökar, men det är väldokumenterat att så har skett. En förklaring är att många länder ökat marknadsinslagen i välfärdsproduktionen men med bibehållen skattefinansiering. Se vidare exempelvis Bergh (2008a).

Det faktum att sociala utgifters andel av BNP har ökat, ska dock inte tolkas som att välfärdsstaten blivit mer generös. Under 1990-talet gjordes systemen i många länder mindre förmånliga, men den demografiska utvecklingen medförde ändå ökade utbetalningar. En försiktigare slutsats är däremot motiverad: Välfärdsstaten har fortsatt att vara viktig i de länder där den traditionellt sett varit viktig, samtidigt som trenden i länder som tidigare litat mest till familjen nu är tydlig i riktning mot både stat och marknad.

En annan slutsats som kan dras på basis av de internationella trenderna är att det blir allt viktigare att få kombinationen av välfärdsstat och marknad att fungera bra tillsammans. Även i utvecklade välfärdsstater som Sverige förekommer numera marknadslösningar både som komplement till den skattefinansierade tryggheten och på så kallade kvasi-marknader där privata aktörer konkurrerar med medel som till huvudsak är skatteintäkter. I bästa fall kan kombinationen av marknadslösningar och välfärdsstat skapa en kombination av de olika fördelarna med respektive institution (se tabell 1), men i sämsta fall blir resultatet istället det sämsta av två världar.¹⁰ Sverige har sedan 1990-talet gått ganska långt när det gäller konkurrensutsättning med bibehållen skattefinansiering, och en diskussion kring erfarenheterna av finns i Hartman (2011).

Denna diskussion rör emellertid nästan uteslutande tjänsteproduktion såsom skola, vård och omsorg. För socialförsäkringar är situationen delvis annorlunda. När det gäller tjänsteproduktion handlar marknadsinslag ofta om att handla upp tjänster eller låta brukaren välja tjänster i syfte att skapa konkurrens mellan olika utförare om att tillhandahålla tjänsten så effektivt som möjligt. Marknadsinslagen inom socialförsäkringssektorn handlar oftare om att privata aktörer säljer komplement till de offentliga systemen, exempelvis genom privat pensionssparande som läggs ovan på det offentliga systemet. Detta kan vara problematiskt om sådana tilläggsförsäkringar ökar den totala ersättningsnivån så mycket att självriskan i försäkringen upphör att fungera, med ökade kostnader för det offentliga som följd.

¹⁰ På detta tema finns mycket skrivet. En standardreferens är Shleifer (1998). På svenska gör Andersson (2002) en pedagogisk genomgång av kommunernas möjlighet att skapa konkurrens i den skattefinansierade verksamheten med hjälp av privata utförare.

Socialförsäkringars konsekvenser för samhällsekonomin

Socialförsäkringar påverkar samhällsekonomin på en rad sätt. Vissa effekter är uppenbara och relativt oomstridda, andra är varken det ena eller det andra. Ett skäl till att debatten om socialförsäkringar och samhällsekonomi kan tyckas både svårbegriplig och politiserad, är att helhetseffekten av socialförsäkringar ofta är skiljer sig från effekten på marginalen. Med helhetseffekten avses här effekten av socialförsäkringar jämfört med en tänkt kontrafaktisk situation utan socialförsäkringar. Marginaleffekten syftar på konsekvenserna av en liten förändring (i någon riktning) av nuvarande socialförsäkringssystem. Ett exempel på när helhetseffekten och marginaleffekten skiljer sig åt, är att helhetseffekten av en socialförsäkring kan vara tillväxtfrämjande, vilket betyder att tillväxten hade varit lägre om socialförsäkringen inte funnits. Samtidigt kan dock effekten på marginalen av de senaste förändringarna av systemet vara tillväxthämmande. Helhetseffekten hade då varit ännu mer tillväxtfrämjande om de senaste förändringarna inte hade gjorts.

Båda effekterna är svåra att beskriva med säkerhet. I synnerhet är det svårt att veta hur den kontrafaktiska situationen utan socialförsäkringar skulle se ut. Det går dock att göra en del kvalificerade gissningar på basis av såväl ekonomisk teori som erfarenheter från andra länder.

Trygghet och omfördelning över livet

Några uppenbara konsekvenser gäller både på marginalen och för helheten. Den som måste betala skatter eller obligatoriska försäkringsavgifter till den offentliga sektorn, kommer som att ha mindre pengar kvar i plånboken efteråt. En omedelbar effekt av att människor åläggs betala avgifter eller skatter till offentliga trygghetssystem är således att den privata köpkraften minskar och att den offentliga köpkraften ökar. Till stora delar kommer dock pengarna som betalas till socialförsäkringarna tillbaka till varje individ vid något tillfälle i livet. I synnerhet gäller detta den i särklass största socialförsäkringen, pensionerna. Sammantaget tyder de flesta beräkningar på att merparten av omfördelningen i välfärdsstaten är omfördelning över livet,

snarare än omfördelning mellan människor. Enligt DS (1994) är det ungefär en fjärdedel av skatter och socialförsäkringar som omfördelas mellan individer, medan tre fjärdedelar är livscykelomfördelning. Nyare beräkningar av Pettersson och Pettersson (2003) kommer fram till en ännu högre andel livscykelomfördelning: drygt 80 procent. Dessa författare räknar också fram att den genomsnittlige individen uppnår ett positivt netto mot den offentliga sektorn vid 87 års ålder – och den som blir äldre än så har alltså i genomsnitt vunnit (monetärt) på omfördelningen.

Precis som i alla försäkringssystem finns dock betydande variation kring genomsnittet. I kronor räknat kommer vissa att betala in mer än vad de får ut, de är alltså nettobetalar till försäkringen. Andra kommer att få tillbaka mer än vad de betalat in. Alla försäkrade – även nettobetalar – kan dock uppleva att försäkringen skapar en trygghet som de annars skulle behöva skaffa sig på något annat sätt. Denna trygghet levererar en fungerande försäkring hela tiden, och den är oberoende av om försäkringen behöver aktiveras.¹¹

I diskussionen kring socialförsäkringarnas konsekvenser för samhällsekonomin ska vi således inte glömma bort de mest uppenbara konsekvenserna: Socialförsäkringarna hjälper människor att hantera försäkringsproblemet och livscykelomfördelningsproblemet, och gör således att människor i mindre utsträckning behöver hantera dessa behov på andra sätt. Välfärdsstaten kan på så sätt sägas öka graden av autonomi hos medborgarna.¹² Socialförsäkringar har dock en rad andra effekter på samhällsekonomin. I det kommande diskuteras i tur och ordning följande aspekter:

- Moral hazard (så kallade beteenderisker)
- Socialförsäkringar, skatter och lönenivåer
- Sysselsättning
- Entreprenörskap och risktagande
- Tillväxt och ekonomisk utveckling
- Inkomstfördelning och omfördelning
- Socialförsäkringar och stabiliseringspolitik

¹¹ Det är således fullt möjligt att även de som betalar in mer än vad de får ut i kronor gynnas av att försäkringen finns. Detta ger vissa möjligheter att utforma försäkringen så att den omfördelar inkomster från höginkomsttagare till låginkomsttagare, se Bergh (2003).

¹² Se Rothstein (1998) och Berggren och Trägårdh (2009)

Moral hazard (beteenderisker)

I försäkringssammanhang finns alltid en risk att försäkringens existens skapar beteendeförändringar hos den försäkrade som ökar sannolikheten för att försäkringen ska falla ut. På engelska kallas fenomenet *moral hazard*, och i brist på bra svensk översättning används denna term även på svenska.¹³ I grunden är fenomenet lätt att förstå. Den som exempelvis har en generös stödförsäkring för sina ägodelar kan bli mer oförsiktig i hanterandet och därmed ändra sitt beteende på ett sätt som ökar risken för stöld.

Små beteendeförändringar behöver inte vara något problem. Det kan till och med hävdas att en del av poängen med försäkringar är att den försäkrade ska våga göra saker hon annars inte skulle vågat. Stora beteendeförändringar gör dock att försäkringen blir väldigt kostsam eftersom att skador måste ersättas även om de hade kunnat undvikas till mycket låg kostnad. För att hantera problemen med moral hazard kan försäkringar förses med självrisker, som gör att den försäkrade själv alltid måste betala en viss del av kostnaden. Detta skapar incitament för den försäkrade att vidta åtminstone de effektivaste åtgärderna för att undvika skada, det vill säga åtgärder som till liten kostnad har stor effekt på risken att försäkringen behöver betalas ut. När försäkringar tillhandahålls på marknaden ligger det i säljarens intresse att utforma försäkringen så att moral hazard problem minimeras – annars riskerar försäkringen att bli så dyr att den inte kan säljas med vinst. Som väntat har företag utvecklat flera sätt att hantera problemet. Självrisker och oförsiktighetsklausuler är några exempel. Det förekommer också bonussystem som gör försäkringen billigare med antalet skadefria år.

Problem med moral hazard i socialförsäkringar är ett omdebatterat men också välutforskat område. Som väntat är de större när socialförsäkringen är generösare och inslagen av självrisker är små. På den tiden Sverige hade mycket hög ersättning i sjukförsäkringen, kunde exempelvis Thoursie (2004) konstatera att sporthändelser (såsom femmilan i OS) hade tydliga effekter på sjukfrånvaron för män (men inte för kvinnor). Sedan slutet av 1980-talet har dock generositeten minskat betydligt.

Vilken som är den önskvärda avvägningen mellan självrisker och försäkringsgenerositet är naturligtvis en avvägningsfråga där också värderingar spelar stor roll. Fördelarna som uppnås genom att försäkringarna

skapar trygghet och omfördelning över livscykeln måste vägas mot de negativa samhällsekonomiska konsekvenser som försäkringarna har.

Socialförsäkringar, skatter och lönenivåer

Det är välkänt att skatter har stora samhällsekonomiska effekter genom att de påverkar hur lönsamt det är att arbeta, spara, utbilda sig och driva företag. Skatter påverkar samhällsekonomiska utfall genom att de ändrar de så kallade relativpriserna i ekonomin: Det som beskattas blir dyrare jämfört med det som inte beskattas.

Ibland är ändrade relativpriser exakt vad beskattningen syftar till. Detta gäller exempelvis när målet är att genom skatter minska energianvändningen eller alkoholkonsumtionen. När det gäller förmåner som finansieras genom skatter på arbete är ändrade relativpriser snarare att betrakta som en oönskad bieffekt. Arbete blir mindre lönsamt relativt alternativet att inte arbeta. För producenter innebär höga skatter på arbete att det blir billigare att använda mindre arbetskraft och mer kapital i produktionen. Så länge skatterna inte påverkar arbetskraftens produktivitet kommer ett samhälle med högre skatter på arbete att göra mindre av sådant som kräver arbetskraftsintensiv produktion. Höga skatter gör det exempelvis dyrare att köpa tjänster på marknaden, men mer förmånligt att arbeta själv inom hemmets ramar.¹⁴ Länder med höga skatter har därför ofta en mindre utvecklad tjänstesektor, i synnerhet sådana tjänster som är nära substitut till hemarbete, exempelvis restauranger.¹⁵

Anmärkningsvärt nog diskuteras skatters effekter på samhällsekonomin ofta som om det inte spelar någon roll hur skatteintäkterna används. Många vanliga teoretiska ekonomiska modeller antar att skatteintäkterna inte används till något alls som spelar roll för analysen. Sådana modeller är inte mindre lämpade som underlag för policydiskussioner, eftersom det finns flera sätt på vilka skatteintäkternas användning spelar roll.

Till att börja med kan den samhällsekonomiska snedvridningen som skatter orsakar motverkas om skatteintäkterna används till sådant som höjer arbetskraftens produktivitet, exempelvis utbildning. Samtidigt kan skatter på lång sikt leda till lägre produktivitet hos arbetskraften eftersom ansträngning, utbildning och vidareutbildning vid höga skatter blir mindre lönsam för individen. Skatternas snedvridande effekt är

¹³ Någon bra svensk översättning på detta begrepp finns ej. Stundom används dock termen *beteenderisk* som svenskt term.

¹⁴ Även om hemmaproduktion kräver att mindre tid ägnas åt lönearbete betyder högre skatter att den lön man går miste om genom att inte arbeta minskar.

¹⁵ Davis och Henrekson (2005).

alltså mindre om skattemedel används till sådant som främjar arbetskraftens produktivitet och om skattesystemet är utformat så att ansträngning och utbildning lönar sig bra trots skatterna.

En annan viktig faktor för skatternas effekter är lönenivån, och denna beror i sin tur på socialförsäkringarna. Samhällsekonomiskt sett kan inkomstskatternas snedvridande effekt minskas om lönerna tillåts falla. I extremfallet vältras hela inkomstskatten över på löntagarna, så att kostnaden för arbetsgivaren är densamma trots skatterna. Då orsakas ingen samhällsekonomisk snedvridning, men väl en omfördelning av resurser från löntagarna till staten.

Huruvida lönerna faller eller inte vid en skattechöjning, beror löntagarnas förhandlingsstyrka. Denna beror i sin tur beror på vilka möjligheter löntagarna har att försörja sig på andra sätt än genom att jobba till låga löner. Extremfallet att skatter vältras över helt på löntagarna är relevant endast när löntagarna saknar andra möjligheter att försörja sig än att arbeta till vilken lön som helst. I det läget skapar höjda skatter ingen arbetslöshet. I rika samhällen är det dock vanligt att många människor har flera alternativ till att arbeta: Ungdomar kan försöka leva på sina föräldrar eller ägna sig åt studier istället för att söka jobb. Den som är gammal nog kan välja att gå i pension. En annan möjlighet är att arbeta illegalt i den informella delen av ekonomi, och ytterligare en möjlighet är att försöka kvalificera sig för någon skattefinansierad förmån.

Socialförsäkringarnas utformning spelar således en avgörande roll för huruvida inkomstskatter påverkar sysselsättningen eller inte. När det finns socialförsäkringsersättningar och andra bidrag som människor mer eller mindre enkelt kan använda som inkomstkälla istället för att arbeta, kan kombinationen av skatter och ersättningar leda till lägre sysselsättning, exempelvis genom att människor lämnar arbetskraften för att gå i pension. Det finns även risk för betydande arbetslöshet i grupper med låg produktivitet, eftersom det är dessa grupper som är minst lönsamma att anställa. Dessutom finns risk att människor med svag koppling till arbetsmarknaden fastnar i försörjning via bidrag och ersättningar, dels för att de saknar kontakter och kanaler för att hitta de jobb de skulle kunna söka, och dels för att potentiella arbetsgivare uppfattar dessa anställningar som mer riskabla.

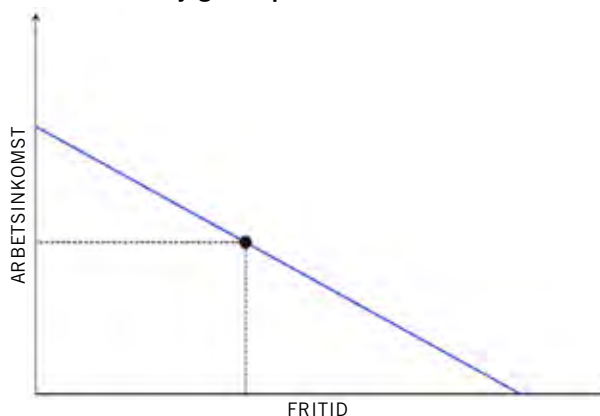
För att kunna värdera resultat om hur socialförsäkringar påverkar sysselsättningen, måste vi ha en idé om varför sysselsättning är eftersträvansvärt och hur hög sysselsättning som är önskvärd. Ett samhälle där alla arbetar

alltid är knappast ett samhälle som särskilt många – om ens någon – skulle finnas förorda. Så vad är rätt nivå på sysselsättningen, hur mycket ska vi arbeta?

Enligt vanlig ekonomisk analys har hög sysselsättning inget egenvärde. Istället antas att var och en ha sina egna värderingar rörande vilken kombination av fritid och arbetsinkomst som är den bästa. En enkel illustration ges av figur 4a nedan. På X-axeln visas fritid under hela livet, och på Y-axeln visas den totala arbetsinkomsten. Kurvan visar individens valmöjligheter: Den som är ledig hela livet, får mängder av fritid men ingen arbetsinkomst. Den som arbetar hela tiden, får hög inkomst men ingen fritid. Båda alternativen ter sig nog ganska oattraktiva i de flestas ögon, men alla kombinationer längs kurvan är möjliga. Den punkt som markerats är en tänkt idealpunkt, motsvarande den avvägning mellan fritid och arbetsinkomst som är idealisk enligt en viss individs preferenser. Exakt var denna punkt ligger varierar således från individ till individ.¹⁶

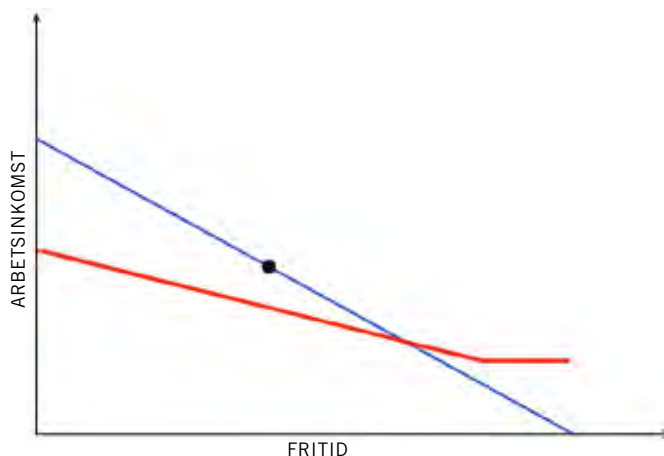
Figur 4a.

Möjliga kombinationer av arbetsinkomst och fritid under livet och en möjlig idealpunkt.

Figur 4b.

Hur en socialförsäkring med golv och tak påverkar möjliga kombinationer av inkomst och fritid.

¹⁶ Den föredragna konsumtionen kan dessutom bero på hur andra betar sig, vilket öppnar för möjligheten att sociala mekanismer läser in människor i situationer de helst skulle slippa.

Den idealpunkt som markerats i diagrammet är central för att bedöma olika effekter av skatter och socialförsäkringar. En välfungerande socialförsäkring hjälper människor att nå den kombination av arbetsinkomst och fritid som de föredrar. Målet med socialförsäkringar är alltså inte att få oss att arbeta så mycket som möjligt, trots att det ibland kan låta så i den politiska debatten. Ett system som gör att människor arbetar mer än de helst skulle vilja, skulle förvisso ge stora inkomster, men om människor hellre skulle öka sin fritid är vinsten av ett sådant system mycket oklar.

I praktiken är risken med socialförsäkringar snarare att deras utformning innebär att människor kan minska sin arbetstid utan att uppleva motsvarande minskning av konsumtionen. I värsta fall leder detta till att inbetalningarna till systemet inte täcker utbetalningarna, vilket skapar underskott som skadar ekonomin och på sikt kan tvinga fram stora nedskärningar. Det principiella problemet illustreras i figur 4b, där den röda linjen visar hur en socialförsäkring kan förändra individens valmöjligheter: Även utan egen arbetsinkomst kan individen garanteras att livsinkomsten inte understiger viss miniminivå (i Sverige består denna främst av summan av försörjningsstöd och garantipension som en individ kan erhålla under livet). Arbetar hon mycket, kommer hon att betala in mer i skatt än vad hon får tillbaka i olika ersättningar.

Som framgår i figur 4b är den idealpunkt hon skulle valt om det inte funnes någon offentlig sektor inte längre är tillgänglig: skatterna ska ju inte bara täcka transfereringar utan också offentligt finansierade tjänster och kollektiva nyttigheter som försvar och infrastruktur. Det är emellertid inte självklart om individen som måste välja längs den röda linjen väljer att arbeta mer eller mindre: det beror på hur skatter och ersättningar är konstruerade och hur människor reagerar på dessa system. Det blir naturligtvis problematiskt om många väljer att kraftigt minska sitt arbetsutbud och ersätta inkomstbortfallet med olika ersättningar från välfärdsstaten. Men det är inte heller önskvärt att folk arbetar och betalar så mycket i skatt att staten samlar ihop ett stort överskott. Ett idealiskt system är ett system som hjälper människor att hantera både livscykelomfördelningsproblemet och försäkringsproblemet utan skapa vare sig systematiska underskott eller överskott. Då kan varje individ kombinera arbete och fritid i enlighet med sina preferenser.

Ofta åläggs socialförsäkringarna fler uppgifter än att hjälpa oss hantera livscykelomfördelning och försäkringsproblemet. Till exempel kan det finnas en politisk vilja att socialförsäkringarna också ska omfördela mellan individer, från höginkomsttagare till låginkomsttagare. Det finns flera skäl att åstadkomma en

sådan omfördelning, även ur ett rent effektivitetsperspektiv: Dels kan människor vilja försäkra sig mot risken att bli själv bli låginkomsttagare, dels kan människor vara beredda att betala för att förhindra att andra måste leva på allt för låga inkomster. Men en försäkring mot låga inkomster riskerar skapa moral hazard problem som gör att låga inkomster blir ett större problem än om försäkringen inte hade funnits. I klartext betyder detta att försäkringen kan ha den önskade bieffekten att minska sysselsättningen, i den mån människor på grund av försäkringen arbetar mindre och ersätter arbetsinkomst med försäkringserättning. Hur stort detta problem är beror som vi ska se på utformningen av försäkringen och de skatter eller avgifter som finansierar den.

Socialförsäkringar och sysselsättning

En bra utgångspunkt för att fundera kring sambandet mellan socialförsäkringar och sysselsättning är pensionssystemet. Krueger och Meyer (2002) går igenom forskning kring sambandet mellan offentliga pensionssystem och sysselsättning och konstaterar att det finns åtminstone tre effekter som måste beaktas:

För det första: Ett offentligt pensionssystem innebär att människor får råd att gå i pension. Strikt sett är detta en så kallad *inkomsteffekt* som tenderar minska sysselsättningen, och ju generösare systemet är desto snabbare kan människor väntas gå i pension.

För det andra: Pensionssystemet kan vara utformat så att den månatliga pensionen varierar beroendet på pensionsåldern, så att den som går i pension tidigt får mindre varje månad. Denna konstruktion kan vara central för att systemet ska gå ihop ekonomiskt.

För det tredje: Sysselsättningseffekten på i vilken utsträckning det finns ett samband mellan vad individen betalar in till systemet som arbetande och den pension hon har rätt till. Om det inte finns något samband alls, blir inbetalningarna en ren skatt, som gör arbete mindre lönsamt, och pensionsutbetalningen är en transferering som gör det mer attraktivt att lämna arbetsmarknaden. Finns det ett starkt samband mellan inbetald avgift och den förväntade pensionsnivån, kan den sysselsättningshämmande effekten minska eller rent av försvinna helt, så att varje individ kan kombinera arbete och fritid enligt sina egna preferenser.

Av dessa resonemang kan flera lärdomar dras. Pensionssystem som gör det mindre lönsamt att arbeta och mer attraktivt att gå i pension skapar en snedvridning som kan göra systemet väldigt dyrt. Skälet är att den som går i pension tidigt kan spä ut kostnaden för sin ledighet på de som fortfarande arbetar: Relativpriset på fritid har blivit för lågt jämfört med den faktiska

samhällsekonomiska kostnaden. Om pensionen finansieras av en avgift, och det finns ett tydligt samband mellan inbetald avgift och pensionsrätt, ökar chansen att systemet hjälper människor att uppnå sin idealpunkt.

Om pensionssystemet vore helt försäkringsmässigt konstruerat, skulle dock den som har väldigt låg inkomst som arbetande också få nöja sig med väldigt låg pension. För att undvika detta förses pensionssystem ofta med så kallade golv, det vill säga en minsta möjlig pensionsnivå. Risken är då att de som under sin tid i arbete inte tjänat ihop tillräckligt mycket för att få en högre pension än miniminivån frestas att gå i pension tidigt, vilket således är en sysselsättningsminskande effekt av pensionssystemet.

Dessa samband mellan socialförsäkringar och sysselsättning gäller inte bara pensionssystem. Krueger och Meyer (2002) går också igenom en mängd både teoretisk och empirisk forskning kring hur arbetslöshetsförsäkringar påverkar arbetsutbudet. Ett av de starkaste sambanden empiriskt, som bekräftats i flera länder, är att en högre ersättningsnivå i försäkringen gör att tiden i arbetslöshet mellan två jobb blir längre. Idealiskt sett ska försäkringen jämna ut våra inkomster mellan perioder då vi har jobbar och perioder då vi är arbetslösa – men existensen av en sådan försäkring tenderar alltså att göra arbetslöshetsperioderna längre.

Teoretiskt är detta föga förvånande. Den enklaste förklaringen är att ju högre ersättningen i a-kassan är, desto färre jobb kommer att innebära en markant höjning av den ekonomiska standarden för individen. Effekten kan naturligtvis motverkas genom regler som säger att den arbetslöse som tackar nej erbjudna arbeten förlorar sin rätt till arbete. Empiriskt är det dock i regel så att sökintensiteten ökar markant först när arbetslöshetsersättningen är nära att ta slut – se exempelvis Krueger och Mueller (2010).

En väljordad studie på svenska data är Carling et al. (2001), som analyserar effekten av den sänkning av ersättningen från 80 till 75 procent i a-kassan som gjordes 1 januari 1996. Trots att sänkningen bara var fem procentenheter ökade utflödet från arbetslöshet till jobb med 10 procent.¹⁷ I sammanhanget bör det nämnas att justeringar av ersättningsnivån i a-kassan inte har någon effekt för merparten av de försäkrade: Ersättningsstaket är nämligen så lågt att det begränsar ersättningen för ungefär 80 procent av de försäkrade (enligt Arbetslöshetskassornas Samorganisation).

¹⁷ Tack vare taket i a-kassan, som ju innebär att stora grupper ersättning inte påverkades, kan den kausala effekten av sänkningen identifieras förhållandevis säkert med en så kallad difference-in-difference metod.

¹⁸ Samma slutsats dras av Calmfors och Marthin (2011), som också konstaterar att det av detta skäl är en bra idé att minska ersättningsnivån med tiden. En sådan mekanism finns i dagens svenska system, men eftersom många arbetslösa har en inkomst som ligger över taket (det vill säga den högsta ersättning som betalas ut), påverkas ändå inte deras faktiska ersättning. Dessutom finns många arbetslösa inte i a-kassan utan i exempelvis det kommunala försörjningsstödet, och upplever av detta skäl inga nedtrappningar av ersättningsnivån. Se vidare Finanspolitiska rådet (2011).

Viss arbetslöshet kan vara en fullt avsiktlig konsekvens av systemens utformning. Till exempel kan det vara en medveten politisk avvägning att inte låta de mest lågproduktiva på arbetsmarknaden få marknadsmässiga löner, eftersom detta skulle skapa stora löneskillnader och anses ge otillräckliga inkomstnivåer. Fördelen av att undvika dessa låglönejobb måste dock vägas mot kostnaden för trygghetssystemen och svårigheterna att med andra metoder höja dessa gruppers produktivitet genom exempelvis utbildningsåtgärder. Ytterst är detta naturligtvis en värderingsfråga som inbegriper mycket mer än ekonomiska avvägningar.

Det ska också understrykas att sysselsättning och arbetslöshet beror på många andra faktorer än skatter och förmåner. Men även om bara skatter och förmåner beaktas, ska vi alltså inte vänta oss något enkelt samband mellan statens omfattning och sysselsättningen. Smart konstruerade system kan vara omfattande utan stora negativa effekter på sysselsättning och samhällsekonomi. Dåligt system kan orsaka stora samhällsekonomiska snedvridningar även vid låga nivåer på skatter och förmåner. En hög ersättningsnivå är således ett effektivt sätt att skapa trygghet för de försäkrade, men en hög ersättning bör ha en tydlig tidsgräns för att undvika negativa effekter på sysselsättningen som riskerar göra systemet onödigt dyrt.¹⁸

Entreprenörskap och risktagande

En omdiskuterad fråga är vilken effekt socialförsäkringar har på graden av entreprenörskap och företagande. I likhet med sysselsättningseffekterna är detta avgörande för effekterna på den ekonomiska utvecklingen. Forskningens svar är – än en gång – att effekten beror på hur försäkringen är utformad. Ett enkelt tankeexperiment kan illustrera vilka faktorer som spelar roll. Antag att någon står inför valet att testa en affärsidé som egen företagare eller att behålla en fast anställning. Den fasta anställningen ger en säker månadslön på 30 000 kronor, medan affärsidén om den lyckas ger en månatlig inkomst på hela 80 000 kr. Sannolikheten att lyckas är dock bara 50 procent, och med 50 procents sannolikhet ger affärsidén bara 5 000 kronor i månaden.

Sifforna är uppenbart valda i illustrativt syfte. Notera att den förväntade inkomsten är $0,5 \cdot 80000 + 0,5 \cdot 5000$ kr = 42 500 kr, vilket är betydligt högre än de 30 000 kr som den fasta anställningen ger. Om många står inför

samma val, kommer alltså samhället i genomsnitt att bli rikare om människor väljer att satsa på affärsidén.

För en enskild individ är emellertid valet inte så enkelt. För den någorlunda försiktige individen överskuggar risken att misslyckas och behöva klara sig på 5 000 kr troligen den möjliga vinsten av att lyckas. Om alla som står inför detta val avstår från att satsa på affärsidén av oro för att misslyckas, kommer den genomsnittliga inkomsten i samhället att förbli 30 000.

Det är välkänt att i detta läge kan en socialförsäkring göra att fler vågar testa affärsidén. En riskspridande socialförsäkring kan beskatta de som lyckas med sin affärsidé och använda intäkterna för att stödja de som har otur. Om de som lyckas får nöja sig med 70 000 kr, kan de som misslyckas få 15 000 kr i månaden istället för 5 000 kr. Beroende på människors riskattityd kan detta vara tillräckligt för att få några eller till och med alla att våga ta chansen. Genom att öka egenföretagandet främjar denna socialförsäkring inkomstillväxten i ekonomin.¹⁹

Exemplet visar att socialförsäkringar kan främja entreprenörskap och därmed ekonomisk tillväxt. Men det betyder inte att alla expansioner av socialförsäkringarna har denna effekt. Exemplet innehöll inte några moral hazard-problem, inga kostnader för att administrera försäkringen och framför allt antogs att intäkterna från lyckade affärsidéer endast användes som riskutjämnare mellan de som lyckas och inte lyckas med sin affärsidé. Om framgångsrika affärsidéer beskattas för att finansiera en rad andra förmåner, kan effekten av försäkringen bli en annan.

Slutligen kan noteras att socialförsäkringen som i exemplet bidrag till att främja entreprenörskap, också bidrar till att öka ojämlikheten i samhället. När människor vågar prova affärsidén kommer de som lyckas att ha 70 000 kr och de som misslyckas att ha 15 000 kr att leva på i månaden. De genomsnittliga inkomsterna är alltså högre, men spridningen är också högre än när alla hade inkomsten 30 000 kr.

Tillväxt och ekonomisk utveckling

Hittills har beskrivits hur skatter och socialförsäkringar påverkar både sysselsättning och entreprenörskap. Det har visats att det teoretiskt är möjligt att med socialförsäkringar lösa både livscykelomfördelningsproblemet och försäkringsproblemet utan att minska sysselsätt-

ningen, samt att socialförsäkringar faktiskt kan främja graden av entreprenörskap i ekonomin. Vi har dock också sett att det finns betydande risker att socialförsäkringarna utformas så att sysselsättning och entreprenörskap hämmas, i synnerhet när socialförsäkringarna används för att omfördela från höginkomsttagare till låginkomsttagare. Den faktiska effekten på den ekonomiska utvecklingen är således en empirisk fråga.

Mycket talar för att de positiva samhällsekonomiska effekterna av socialförsäkringar dominerar i samhällen med ingen eller begränsad välfärdsstat. Vinsten av att införa socialförsäkringar uppväger de negativa effekterna av de skatter som krävs för finansieringen. De snedvridande effekterna av skatter blir dock större ju högre skatterna är: Faktum är att de snedvridande effekterna av skatter är proportionella mot skattesatsen i kvadrat, vilket gör skatternas snedvridande effekter begränsade så länge skattesatserna är låga, men de negativa effekterna växer snabbt när skatterna höjs – se exempelvis Agell (1996). Samtidigt är det troligt att problemen med moral hazard i socialförsäkringarna är större ju mer generösa socialförsäkringarna är.

Av dessa resonemang följer att vi bör förvänta oss ett positivt samband mellan socialförsäkringar och ekonomisk tillväxt när socialförsäkringssektorn är liten, medan sambandet förmodligen är negativt när skatter och ersättningsnivåer är väldigt höga. Tanken att sambandet mellan omfattningen på offentliga åtaganden och dess effekt på tillväxten har formen av ett uppochnedvänt U, kallas ibland för Armey-kurvan (se figur 5).²⁰

Figur 5.

Principskiss över socialförsäkringarnas tillväxteffekter baserad på den så kallade Armey-kurvan.²¹

¹⁹ Exemplet till trots ska det sägas att socialförsäkringarnas inverkan på graden av entreprenörskap sannolikt är liten – oavsett om effekten är positiv eller negativ. För mer om entreprenörskap, se Stenkula och Henrekson (2007).

²⁰ Armey (1995).

²¹ Armey (1995).

Så länge enda syftet med socialförsäkringarna är tillväxt är det alltså troligt att devisen 'lagom är bäst' gäller. Exakt vilken nivå som är bäst, beror alltså på utformningen av försäkringar och skatter. Samma sak gäller välfärdsstatens omfattning som helhet. I en forskningsöversikt bekräftar Bergh och Henrekson (2011) att skatteintäkter som används till utbildning och offentliga investeringar i flera studier har visats vara tillväxtfrämjande. Motsatsen gäller inkomstskatter som används till ersättningar som lätt kan användas som substitut till egen arbetsinkomst.²²

För att undvika att socialförsäkringar har stora negativa samhällsekonomiska effekter är det således viktigt att ersättningarna inte är nära substitut till arbetsinkomst. Om det är möjligt för många att när som helst sluta arbeta och då vara berättigad till hög ersättning från någon socialförsäkring, kan effekten vara kraftigt minskat arbetsutbud.

Så långt teorin. Hur ser det ut i verkligheten? Sambandet mellan BNP per capita (som ju är resultatet av ekonomisk tillväxt under lång tid) och storlek på socialförsäkringssektorn ges av figur 6. Anpassas ett icke-linjärt samband till punkterna, fås en kurva som inte är helt olik Armey-kurvan i figur 5, men spridningen är stor. I genomsnitt är det dessutom så att rikare länder lägger en större andel av sin BNP på socialförsäkringar, ett samband som blir ännu tydligare om även utgifter för offentlig konsumtion inkluderas.

Inkomstfördelning

Socialförsäkringar kan naturligtvis utvärderas efter andra kriterier än sysselsättning och ekonomisk tillväxt. Vi har redan noterat att socialförsäkringar ofta utformas i syfte att omfördela från höginkomsttagare till låginkomsttagare, och att denna ambition kan skapa en mållkonflikt gentemot målet att inte försvaga arbetsincitamenten. I sammanhanget är det således av intresse att veta i vilken utsträckning socialförsäkringar lyckas med sitt mål att minska inkomstspridningen.

Om sociala transfereringsutgifter i OECD-länderna jämförs i ett enkelt punktdiagram med gini-koefficienter för disponibel inkomst, syns ett negativt samband (figur 7). Länder som lägger en större andel av BNP på socialförsäkringar och andra trygghetsersättningar är i genomsnitt länder med en jämnare inkomstfördelning.²³

Effekten är dock inte särskilt stor, och även i detta fall är spridningen runt trenden stor. Som jämförelse kan noteras att OECDs mått på sociala utgifter som inte är kontantförmåner (s. k. in-kind benefits), såsom äldreomsorg och barnomsorg, uppvisar en tydligare negativ korrelation med inkomstjämlighet (se figur 8).

Sambanden i figurerna visar dock bara en korrelation mellan två variabler. Forskning som gått på djupet i frågan och korrigerat för en rad andra faktorer bekräftar emellertid att välfärdsstater med omfattande socialförsäkringar tenderar ha jämnare inkomstfördelning – se exempelvis Brady (2005), Moller et al. (2003) och Bradley et al. (2003). Det finns dock också en del som tyder på att just socialförsäkringar förmodligen inte är det mest effektiva sättet att främja en jämn inkomstfördelning. Som visas av Bergh (2005) är den omfördelnde effekten av socialförsäkringar ofta mycket komplex. Som exempel kan nämnas det reformerade svenska pensionssystemet. Ett system som bara omfördelar överlivscykeln påverkar inte fördelningen av livsinkomster – men om kan ändå vara relativt sett viktigast för låginkomsttagare som skulle ha svårt att åstadkomma livscykelomfördelningen på egen hand. Dessutom är systemet försett med både tak (inbetalningar över en viss nivå ökar inte pensionsrätten) och golv (oavsett hur låg den intjänade pensionsrätten är har alla rätt till en garantinivå), som ökar de omfördelnde inslagen. En tredje faktor som komplicerar analysen är att omfördelningen i ett pensionssystem beror på livslängden. Systemet omfördelar således i genomsnitt från män till kvinnor, från arbetare till tjänstemän och från rökare till icke-rökare – för att bara nämna några exempel på grupper med betydande skillnader i förväntad livslängd. Om systemet istället betraktas som en trygghetsförmån som alla får del av oavsett hur länge de lever, minskar omfördelningen mellan individer.

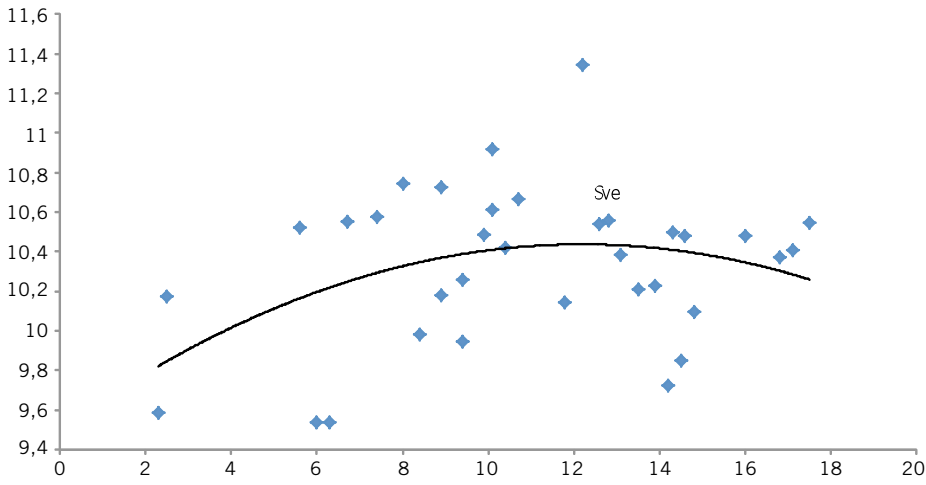
Som framgår av exempelvis Bergh (2005) och Rothstein (1998) åstadkoms omfördelningen i en universell välfärdsstat inte främst av socialförsäkringar utan av kombinationen av ungefärligen proportionella skatter och universella förmåner som skola, barnomsorg, sjukvård och äldreomsorg. Det kan tyckas att länder med progressiva skatter och selektiva välfärdsförmåner som riktas specifikt mot låginkomsttagare borde vara mer omfördelnde – men i praktiken blir dessa system inte lika stora som de universella systemen. Politiska

²² Nyare forskning bekräftar i huvudsak resultaten i äldre studier, bland annat kalibrerade med svenska data av Hansson (1984).²⁰ Armey (1995).

²³ Gini-koefficienten är ett av de vanligaste måtten på inkomstskillnader, och innebär att 0 indikerar en helt jämn inkomstfördelning medan 1 indikerar maximal ojämlikhet i betydelsen att alla inkomster tillfaller samma hushåll. I figuren har koefficienterna multiplicerats med 100 och beskriver fördelningen av disponibel inkomst på hushållsnivå exklusive kapitalvinster. Figuren bygger på 34 OECD-länder med från OECDs databas över sociala utgifter (SOCX) samt en standardiserad databas för att jämföra inkomstfördelningen i olika länder (SWIID). Gini-koefficienterna i diagrammet. Se vidare Solt (2008).

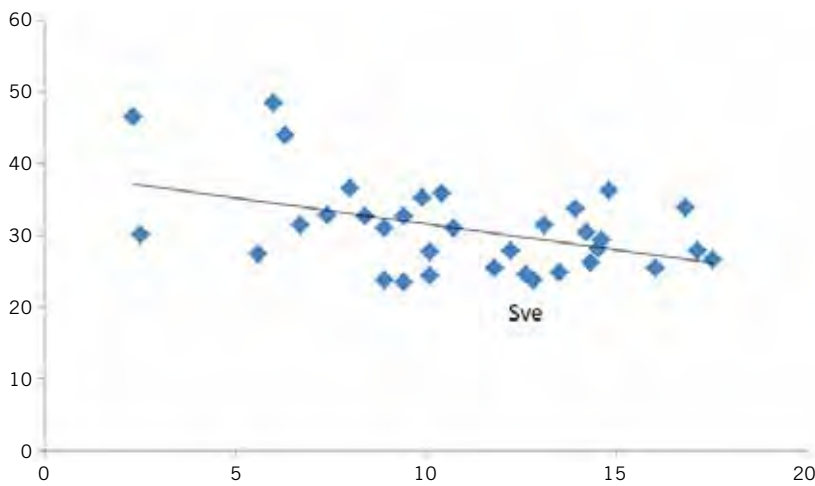
Figur 6.

BNP per capita (logaritmerad) och sociala utgifter som andel av BNP (OECD, 2007).

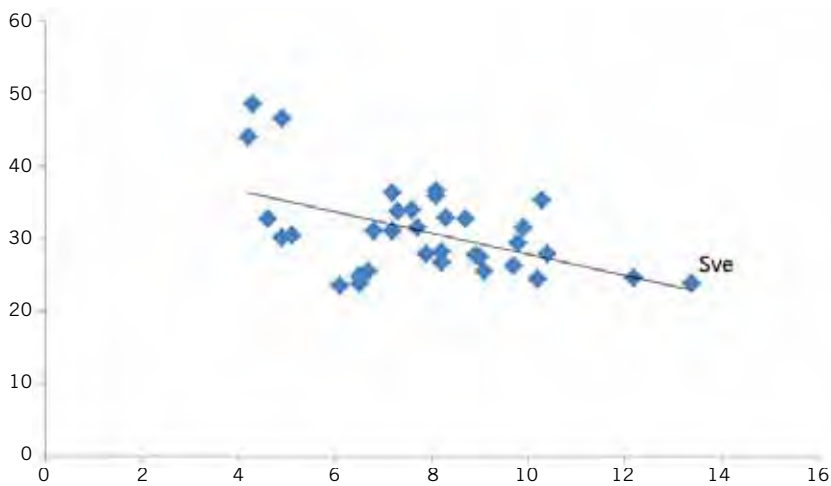
Figur 7.

Socialförsäkringsutgifter (% av BNP) och ojämlikhet (Gini-koefficient) för OECD.

Figur 8.

Sociala utgifter exklusive kontantförmåner (% av BNP) och ojämlikhet (Gini-koefficient) för OECD.

mekanismer gör att länder som vill ha en stor offentlig sektor behöver den breda medelklassens stöd för denna, och tenderar därför att ha universella system där även höginkomsttagare får exempelvis pension och barnbidrag. Effekten av en stor universell välfärdsstat tycks onekligen vara lägre inkomstskillnader, som visats exempelvis av Korpi och Palme (1998) och Åberg (1989). Framför allt finns en hel del som tyder på att just en skattefinansierad sammanhållen grundskola har en jämlikhetsfrämjande effekt. Två övertygande studier på svenska data kring detta är Meghir och Palme (2005) och Björklund et al. (2009).

Det svåraste inom denna forskning är att fastställa om korrelationerna mellan stor välfärdsstat och låg inkomstspridning representerar ett orsakssamband i betydelsen att olika inslag i välfärdsstaten leder till en jämnare inkomstfördelning – eller om det bara råkar vara så att vissa länder har både generösa socialförsäkringar och jämn inkomstfördelning utan att det ena leder till det andra. Detaljstudier som den av Meghir och Palme (2005) har dock tillräckligt bra data för att fastställa ett orsakssamband.²⁴

Ett skäl att föredra en hög grad av statlig inblandning framför institutionerna marknad och familj är alltså att den ekonomiska levnadsstandarden tycks bli jämnare fördelad i länder som i större utsträckning använder staten. Samtidigt är det inte uppenbart att en jämnare inkomstfördelning alltid är att föredra framför en mer ojämn fördelning. Dels finns en stor filosofisk diskussion kring tanken att vissa inkomstskillnader är legitima medan andra inte är det – se Roemer (1996) för en översikt. Dels kan det finnas kostnader förknippade med en långt driven omfördelning: I marknadsekonomier har variation i priser och löner en viktig roll när det gäller informationsspridning och resursallokering. Höga löner för en viss yrkesgrupp är ett tecken på hög efterfrågan på folk inom denna grupp vilket kan locka fler att skaffa sig de kunskaper som behövs. Inkomstskillnader kan alltså bidra till att arbetskraft och kapital hamnar där de gör störst samhällsekonomisk nytta. Det är således troligt att ekonomin fungerar bättre om det får lov att finnas åtminstone vissa inkomstskillnader mellan grupper och individer.

Omfördelning

Socialförsäkringarnas omfattning tycks alltså korrelera negativt med graden av inkomstjämlighet när jämförelser görs av olika länder. Under en period var det också vanligt med forskning som inte bara mätte den slutliga

inkomstfördelningen, utan som också försökte räkna ut exakt hur mycket socialförsäkringarna eller välfärdsstaten som helhet omfördelar från höginkomsttagare till låginkomsttagare. Detta är dock metodmässigt en mycket svår fråga att besvara.

En av de mest citerade artiklarna är Korpi och Palme (1998), som menar att de skandinaviska välfärdsstaterna, med sina positivt inkomstrelaterade socialförsäkringar, är de länder som omfördelar mest från höginkomsttagare till låginkomsttagare. För att komma till detta resultat används metoden att jämföra inkomstfördelningen utan att räkna in skatter, ersättningar och bidrag med inkomstfördelningen av disponibla inkomster, det vill säga inklusive skatter, ersättningar och bidrag. Den förra antas vara ett mått på vad inkomstfördelningen skulle vara om staten inte fanns, och skillnaden antas således vara ett mått på den omfördelning staten skapar.

Det finns flera problem med detta sätt att kvantifiera välfärdsstatens omfördelning. Om skatter och bidrag gör att vissa arbetar mer och andra arbetar mindre, kommer bruttoinkomstfördelningen att påverkas. Denna är därför inget bra mått på vad inkomstfördelningen skulle vara om staten inte fanns. Det kanske tydligaste exemplet på hur fel det kan bli är när Smeeding och Sandström (2005) jämför inkomstfördelningen bland svenska pensionärer med och utan pensionen inräknad, och drar slutsatsen att pensionerna lyfter över 70 procent av pensionärerna ur fattigdom. Det är naturligtvis sant att många svenska pensionärs inkomster hamnar under fattigdomsgränsen om pensionerna räknas bort, men det är inte samma sak som att de skulle vara fattiga om pensionen inte fanns – då skulle många ha skaffat sig en annan inkomst, exempelvis från en privat pensionsförsäkring. Det är däremot troligt att inte alla pensionärer skulle ha råd att spara tillräckligt mycket för att undvika fattigdom, och således är det troligt att fattigdomen bland pensionärer skulle vara högre om det inte vore för pensionssystemet – men hur mycket högre är väldigt svårt att veta.

Ett annat problem med metoden att använda skillnaden mellan bruttoinkomstfördelning och nettoinkomstfördelning som ett mått på omfördelning är att den bortser från de effekter som offentligt finansierad konsumtion har på bruttoinkomstfördelningen (och därmed också på nettoinkomstfördelningen). Som redan nämnts tycks alltså skattefinansierad skola göra fördelningen av humankapital jämnare, och därmed också inkomstfördelningen jämnare – men detta syns inte med standardmetoden för att mäta omfördelning.²⁵

²⁴ Författarna drar nytta av det tursamma faktum att grundskolereformen på 1950-talet fasades in i olika kommuner i olika takt, vilket ger kontrollgrupper som kan användas för att identifiera reformens effekter på bland annat arbetsinkomster under 1980-talet.

²⁵ Se vidare Bergh (2005). En diskussion kring fördelningseffekten av offentliga tjänster finns också i den fördelningspolitiska bilagan till 2011 års ekonomiska vårproposition (Prop. 2010/11:100).

Det är tveksamt om det alls är meningsfullt att försöka mäta graden av omfördelning, i synnerhet när målet för omfördelningen – en jämn inkomstfördelning – är mycket lättare att mäta och dra slutsatser kring. I nyutkomna *Handbook of Politics*, rekommenderar Brady och Sosnaud (2009) följaktligen samhällsvetare att avstå från att försöka mäta omfördelning och istället fokusera på utfallet, nämligen graden av ojämlikhet i fördelningen av disponibla inkomster.

Socialförsäkringar och stabiliseringspolitik

Förutom de hittills diskuterade effekterna på sysselsättning, tillväxt och inkomstfördelning, har socialförsäkringar konsekvenser på en rad andra områden. Ett viktigt sådant område som inte bör glömmas bort när socialförsäkringar diskuteras är stabiliseringspolitiken.

Stabiliseringspolitikens syfte är att åstadkomma en jämnare samhällsekonomisk ekonomisk utveckling och mildra effekten av konjunktursvängningar. Socialförsäkringarnas roll i stabiliseringspolitiken hör knappast till de syften och funktioner som oftast lyfts fram i debatten, men deras roll är betydande – i synnerhet i Sverige. För att förstå socialförsäkringars roll i stabiliseringspolitiken krävs dock först en liten bakgrund till stabiliseringspolitiken och dess möjligheter att uppnå målet att stabilisera den ekonomiska utjämningen.

Två sorters stabiliseringspolitik

Stabiliseringspolitik kan bedrivas på olika sätt. Vanligast är att skilja på finanspolitik och penningpolitik i stabiliseringssyfte. I den finanspolitiska stabiliseringspolitiken är skatter och offentliga utgifter är de huvudsakliga verktygen. Som alternativ finns penningpolitisk stabiliseringspolitik, som vanligen bedrivs av en centralbank som med hjälp av bland annat olika styrräntor försöker påverka penningmängden och aktiviteten i ekonomin.

Det är en omdiskuterad fråga bland ekonomer hur stora möjligheter staten har att lyckas med stabiliseringspolitik. I synnerhet gäller detta den finanspolitiska stabiliseringspolitiken. Det finns förvisso flera teoretiska modeller som visar att en korrekt genomförd stabiliseringspolitik kan minska de ekonomiska fluktuationerna. Teoretiskt är det emellertid också lätt att visa att om politiken inte genomförs på rätt sätt, kan effekten bli destabiliserande. Om politiken misslyckas kan den alltså göra svängningarna värre än vad de skulle vara utan några stabiliseringsförsök överhuvudtaget.

Kan finanspolitik stabilisera ekonomin?

Det är således en empirisk fråga om den stabiliseringspolitik som faktiskt genomförs i genomsnitt har en stabiliserande effekt. I en översikt menade Auerbach (2005) att empirin ger visst stöd för tanken att finanspolitisk stabiliseringspolitik destabiliserar ekonomin och således motverkar sitt syfte. Auerbach utfärdar dock en varning för hur dessa resultat bör tolkas: Även om länder som använder mer aktiv stabiliseringspolitik inte har mindre svängningar i genomsnitt, kan det teoretiskt vara så att dessa länder skulle haft större svängningar om det inte hade varit för den förda politiken. Det är alltså inte säkert att stabiliseringspolitik motverkar sitt syfte, men den tycks åtminstone inte fungera lika bra i praktiken som den borde kunna enligt teorin. I en senare översikt visar Auerbach och Gale (2009a) att försöken att stabilisera ekonomin med hjälp av finanspolitik ökat i västvärlden, trots att det alltjämt är svårt att påvisa tydliga stabiliserande effekter.²⁶

Det finns två huvudskäl till att det är svårt att stabilisera den ekonomiska utvecklingen med hjälp av finanspolitik. Det första skälet är svårigheterna att få politikens timing rätt. Konjunktursvängningar kan inte prognosticeras med säkerhet, och i början av en lågkonjunktur är det svårt att veta hur djup och hur långvarig den kommer att bli. På samma sätt är det svårt att veta hur länge en högkonjunktur kommer att vara, och om en nedgång är en tillfällig svacka eller början på en kraftig lågkonjunktur. Dessutom tar det tid innan stabiliseringspolitiska åtgärder kan implementeras och börja påverka ekonomin, och innan dess kan även den politiska beslutsprocessen ta tid. Alla dessa fördröjningar gör det svårt att få stabiliserande åtgärder att börja verka exakt när de behövs som bäst. I värsta fall kan åtstramningar hamna så fel att de förvärrar en lågkonjunktur – och stimulansåtgärder som av misstag hamnar i en högkonjunktur bidrar därmed till överhettning.

Det andra skälet till att det är svårt att lyckas med stabiliserande finanspolitik, är att hushållens reaktioner på stimulansåtgärderna (höjda eller sänkta skatter och bidrag) är mycket svår att förutsäga. I de enklaste modellerna (de Keynesianska konsumtionsmodellerna) antas hushållen konsumera en viss andel av sin inkomst, vilket innebär att alla politiska åtgärder som ökar hushållens disponibla inkomster gör att hushållens konsumtion ökar. I praktiken är detta ofta inte fallet: Stimulerande åtgärder behöver inte betyda att hushållen ökar sin konsumtion. I tider av ekonomisk oro är det vanligt att hushållen ökar sitt sparande som en försiktighetsåtgärd. Det är till och med tänkbart att

²⁶ Det finns också studier av frågan i enskilda länder, exempelvis Darrat (1985) för Kanada och Jones (2002) för USA.

hushållen tolkar kraftiga stimulanser som en signal om att ekonomin är i obalans och reagerar genom att bli mer försiktiga i sin konsumtion. En avgörande faktor är hur åtgärderna påverkar hushållens förväntningar, och om detta är det svårt att säga något överhuvudtaget som har generell giltighet.

Svårigheterna i att lyckas med en stabiliserande finanspolitik, har fått många ekonomer att dra slutsatsen att staten bör ha som huvudregel att skapa stabila spelregler för ekonomins aktörer utan att aktivt försöka utjämna konjunktursvängningar. Undantag kan dock göras i extremfall som exempelvis den globala finanskrisen som världen drabbades av 2008. Stabiliseringspolitiken hanteras enligt detta synsätt bäst av penningpolitiska åtgärder, som lämpligen delegeras till en fristående centralbank.²⁷

Trots dessa problem med finanspolitisk stabiliseringspolitik, finns det mycket som talar för att på något sätt åstadkomma sparande i goda tider för att skapa en buffert att använda i dåliga tider. Ytterst handlar även detta om att fördela resurserna över tiden så att de gör maximal nytta. Socialförsäkringar kan därför spela en betydande roll i fördelningspolitiken, något som också framhålls i översikterna av Auerbach (2005) och Auerbach och Gale (2009b).²⁸

Socialförsäkringar som automatiska stabilisatorer

I goda tider är det färre som blir arbetslösa, färre som behöver försörjningsstöd och färre som lämnar arbetsmarknaden för att de inte hittar något jobb. Utbetalningarna från socialförsäkringarna kommer därför att vara lägre än i dåliga tider när fler behöver a-kassa eller försörjningsstöd. Utbetalningarna från socialförsäkringarna kallas därför *kontracykliska*: De är höga vid lågkonjunktur och vice versa. De innebär att den som blir arbetslös inte blir av med hela sin inkomst, och gör det möjligt för människor att behålla sin konsumtionsnivå i dåliga tider. På så sätt har alltså socialförsäkringarna en stabiliserande effekt. Eftersom detta sker automatiskt, är de timing-problem som beskrevs ovan mycket mindre än de är med så kallade *diskretionära åtgärder*, det vill säga åtgärder som måste beslutas och organiseras i varje läge när de anses behövas. Socialförsäkringar kan alltså vara ett sätt att kombinera behovet av stabila spelregler, med behovet av att jämna ut konjunktursvängningarna.

Mest effektivt fungerar socialförsäkringar som automatiska stabilisatorer när de kombineras med progressiva

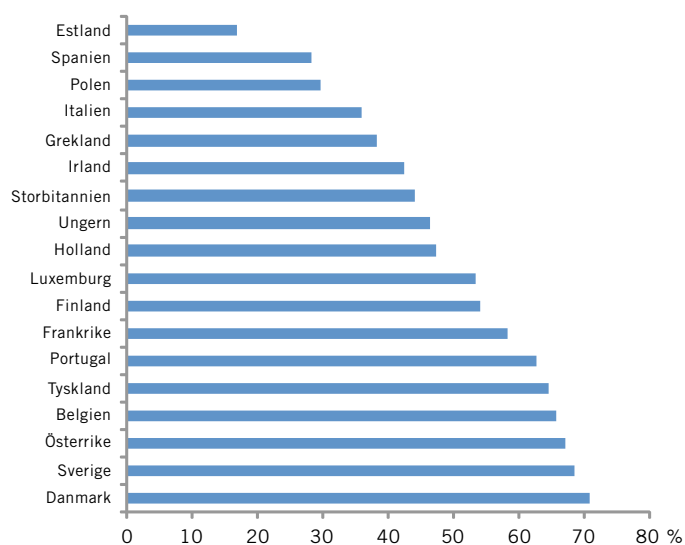
skatter. Det betyder nämligen att statens saldo förbättras automatiskt i goda tider – utan att det behöver fattas särskilda politiska beslut om skatthöjningar. I goda tider kommer fler att ha jobb och deras inkomster kommer att stiga snabbare än i dåliga tider. Med progressiva skatter (det vill säga skatter där den genomsnittliga skattesatsen stiger med inkomsten) betyder detta att fler inkomster kommer att beläggas med högre skattesats, vilket ökar de offentliga intäkterna. Samtidigt kommer färre att behöva ersättning från socialförsäkringarna, vilket minskar de offentliga utgifterna. Tillsammans betyder dessa effekter att den offentliga ekonomin förbättras kraftigt i goda tider.

Vid lågkonjunkturer kommer skatteintäkterna att falla och socialförsäkringsersättningarna stiger. Det offentliga överskottet faller och budgetunderskott uppstår. Om skatter och ersättningar anpassas så att det hela går jämnt upp under en konjunkturcykel blir effekten åtstramning i goda tider och stimulanser i dåliga tider utan att budgeten systematiskt underbalanseras och utan osäkerhet om vilka spelregler som råder.

Det finns flera studier kring hur de automatiska stabilisatorerna varierar mellan olika länder. Dolls et al. (2010) konstaterar att det ofta hävdas att de automatiska stabilisatorerna är mycket kraftigare i Europa än de är i USA. Deras beräkningar av hur mycket systemen i olika länder lyckas dämpa olika makroekonomiska chocker visar dock att skillnaden visar sig inte vara särskilt stor när det gäller genomsnittet inom EU. Däremot är de automatiska stabilisatorerna särskilt stora i Danmark, Belgien och Tyskland. Även Sverige hamnar på mycket höga värden, i synnerhet för chocker som skapar ökad arbetslöshet.

Figur 9.

Hur mycket av en arbetslöshetschock dämpas av automatiska stabilisatorer?²⁹

²⁷ Även finanspolitiska krisstimulanser och penningpolitikens stabiliserande möjligheter har förvisso diskuterats, men det ligger utanför området för denna skrift.

²⁸ En nyare översikt av litteraturen i frågan är Marius-Corneliu (2010).

²⁹ Simuleringsresultat från Dolls et al. (2010).

Som framgår av figur 9 finns betydande skillnader inom EU-länderna i hur mycket en arbetslöshetschock dämpas av att de automatiska stabilisatorerna håller uppe efterfrågan. Sverige ligger dock bra till med det näst högsta värdet efter Danmark.

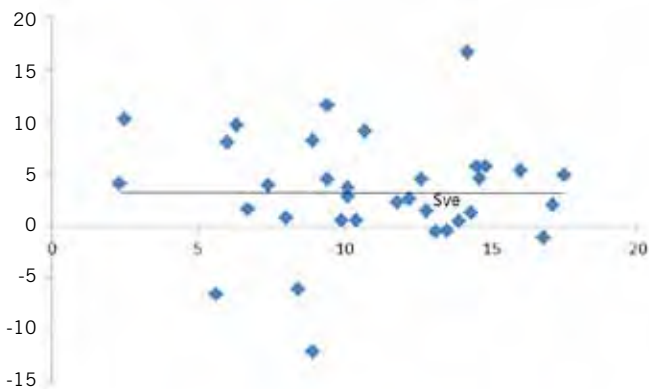
Dolls et al. (2010) undersöker också om länder med omfattande automatiska stabilisatorer är mindre benägna att vidta diskretionära stimulansåtgärder under kristider. Intressant nog finner de att så inte är fallet, det finns inget samband alls. Författarna diskuterar inte vad detta resultat kan bero på, men en tänkbar tolkning är att ansvariga politiker känner ett behov av att visa handlingskraft i krissituationer, och genomför då särskilda krisbeslut i syfte att stabilisera ekonomin. Så tycks det alltså fungera även i länder där omfattande automatiska stabilisatorer dämpar merparten makroekonomiska chocker.

Socialförsäkringar som stabilisatorer under krisåren

De senaste årens finanskris utgör ett intressant test av socialförsäkringarna i en rad aspekter, inklusive deras roll som stabilisatorer. Det kommer att dröja ett tag innan frågan är utredd i akademiska publikationer. Ett intressant test i all sin enkelhet kan dock vara att undersöka hur länder med olika omfattande välfärdsstater och socialförsäkringar klarade sig under krisåren 2008, 2009 och 2010. I figur 10 jämförs därför hur mycket högre real BNP per capita var 2010 jämfört med 2007 i OECD-länderna.

Figur 10.

Tillväxt av real BNP per capita 2008-2010 och sociala kontantersättningar 2007 (andel av BNP) i OECD-länderna.

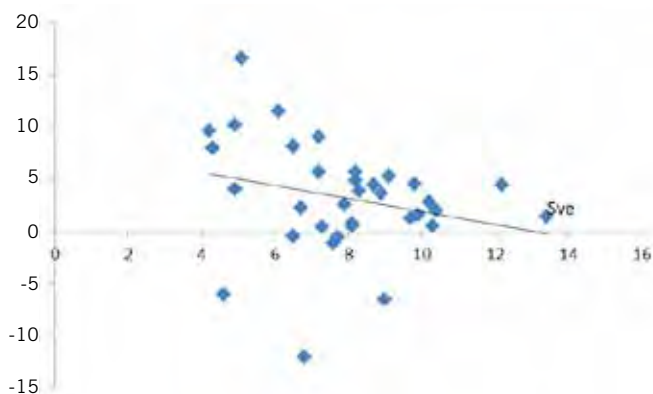

Som synes hade de flesta OECD-länder trots allt högre materiell levnadsstandard 2010 än de hade i början av 2008. Tre länder är dock fortfarande markant fattigare än de var före krisen (Island, Irland och Estland), och ganska många har precis kommit upp i den nivå de låg på innan krisen slog till. Sverige har klarat sig bra (+1,4 procent), men bäst har det under perioden gått för Polen (+16 procent).

Av punktdiagrammet framgår att det inte finns något samband mellan detta mått på socialförsäkringar och ekonomisk tillväxt under åren 2008–2010. Länder med omfattande kontantersättningar har alltså inte klarat krisen sämre än andra. Om motsvarande diagram konstrueras för naturaförmåner, det vill säga sociala utgifter som inte är kontantersättningar, framträder dock ett negativt samband, som framgår av figur 11.

Figur 11.

Tillväxt av real BNP per capita och sociala utgifter 2007 exklusive kontantförmåner (andel av BNP) i OECD-länderna.

Dessa enkla jämförelser ska naturligtvis inte ses som vetenskapliga bevis, men en tänkbar förklaring till skillnaden mellan figur 10 och figur 11 är att kontantersättningar fungerar som automatiska stabilisatorer och bidrar till att hålla uppe efterfrågan under lågkonjunkturer, medan det kan vara så att en stor offentlig sektor generellt sett gör ekonomin mer konjunkturkänslig.

Sveriges socialförsäkringar

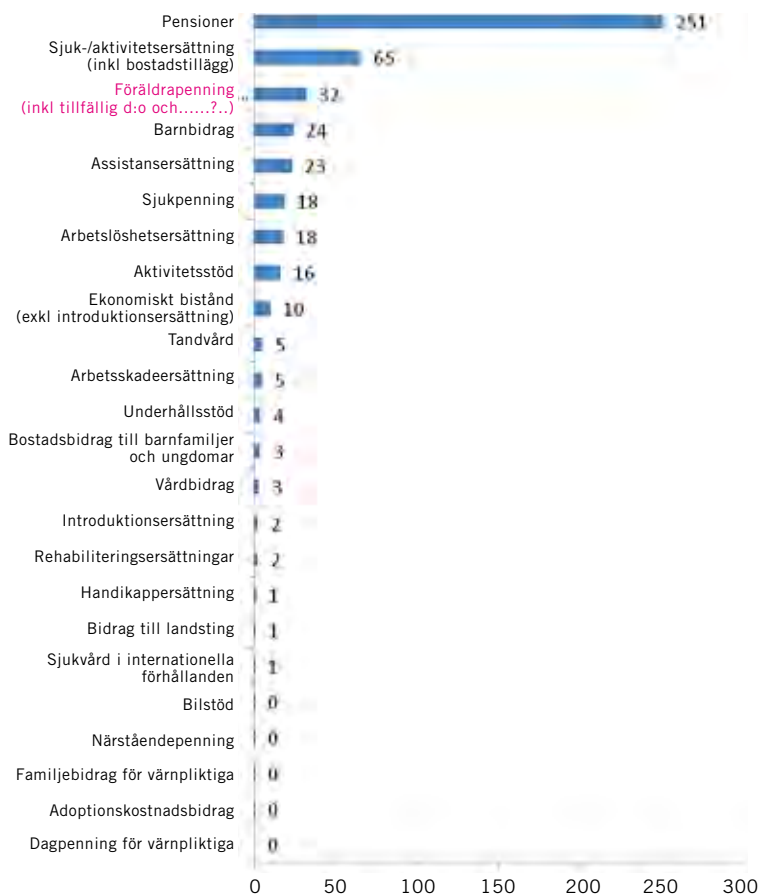
Sveriges socialförsäkringssystem kan tyckas svårgenomträngligt och komplext. Den som bläddrar igenom exempelvis Försäkringskassans publikation *Socialförsäkringen i siffror*, finner i 2011 års utgåva beskrivningar 21 olika typer av bidrag och ersättningar. Då ingår ändå inte pension, a-kassa och socialbidrag eftersom dessa inte administrativt faller inom Försäkringskassans ram.

De flesta ersättningar rör dock relativt små summor i den offentliga ekonomin. Det betyder att det trots den synbara komplexiteten är fullt möjligt att få en god överblick över hur merparten av pengarna som slussas genom socialförsäkringarna används. Figur 12 visar Sveriges socialförsäkringar och ersättningar rangordnade efter totala utbetalningar år 2010. Som synes är pensioner den överlägset största utgiftsposten.³⁰ Därefter kommer sjuk- och aktivitetsersättningen (som tidigare kallades

förtidspension), följt av föräldrapenning, barnbidrag, assistansersättning, sjukpenning, arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd (till den som genomgår arbetsmarknadspolitisk åtgärd) och ekonomiskt bistånd/försörjningsstöd (i dagligt tal socialbidrag).

För att få grepp om hur stora summorna är, är det en god idé att sätta beloppen i relation till BNP, vilket gjorts i tabell 2. Sveriges bruttonationalprodukt var som 2010 var 3306 miljarder. Avrundat till heltal är det då endast sju ersättningar som motsvarar åtminstone en procent av BNP, och bara två av dessa motsvarar mer än en procent av BNP. Den som nöjer sig med att ha koll på de statsfinansiellt viktigaste systemen har alltså en ganska enkel uppgift, eftersom många ersättningar och bidrag är statsfinansiellt försumbara. Detta hindrar självfallet inte att de kan ha stor betydelse för den enskilde.

Figur 12
Totala utbetalningar för olika socialförsäkringar och bidrag (Gkr, 2010)

Tabell 2
De sju största ersättningarna rangordnade efter utbetalningars andel av BNP.

Pensioner	7,6%
Sjuk-/aktivitetsersättning (inkl bostadstillägg)	2,0%
Föräldrapenning (inkl tillfällig d:o och graviditetsersättning)	1,0%
Barnbidrag	0,7%
Assistansersättning	0,7%
Sjukpenning	0,6%
Arbetslöshetsersättning	0,5%

³⁰ Merparten av pensionerna (180 miljarder) är utbetalningar av det gamla pensionssystemets tilläggspension.

Generositet i Sverige jämfört med andra länder

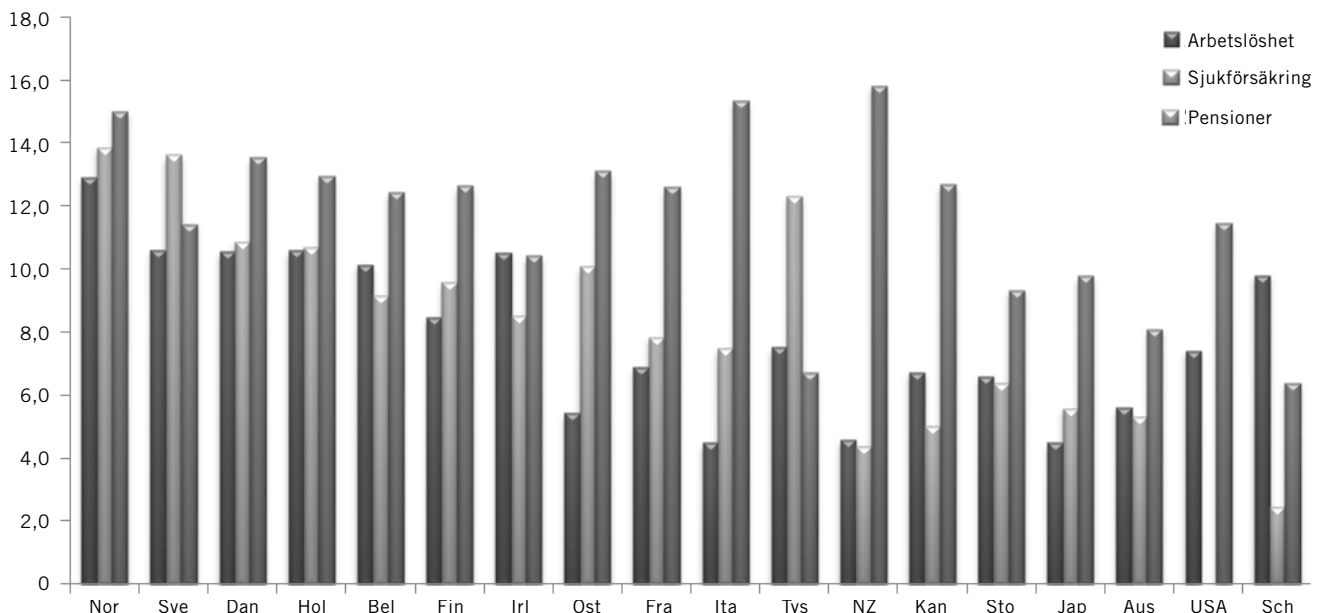
Jämförelser av socialförsäkringarnas generositet i olika länder är svåra. Det finns flera enkla mått som är frestande att använda, såsom måttet totala sociala utgifters andel av BNP. En risk med detta mått är att det beror på hur många gamla eller unga som finns i befolkningen, och att det därmed inte säger något om förmånernas generositet.

Ibland används istället ersättningsgraden (eller ersättningsnivån) som mått på generositeten. Inte heller detta är idealiskt: Två länder som båda har 75 procents ersättning i exempelvis arbetslöshetsförsäkringen kan ändå skilja sig åt i en rad aspekter: Hur många har rätt till den inkomstrelaterade ersättningen? Finns det karensdagar och i så fall hur många? Var ligger minimi respektive maximinivåer? Hur länge kan ersättningen betalas ut?

I syfte att möjliggöra jämförelser mellan länder har Scruggs och Allan (2006) satt samman ett index som bedömer arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring och pensioner enligt fem kriterier (ersättningsgrad, ersättningslängd, kvalificeringsperiod, karensdagar och andel av befolkningen som täcks).³¹

Figur 13.

Index för socialförsäkringarnas generositet i olika länder (data från 2002)

³¹ Index konstrueras med hjälp av standardavvikelser enligt följande: För varje försäkring och kriterium utom täckningsgrad får varje land två (en, tre) poäng om det ligger inom (under, över) en standardavvikelse kring medelvärdet för respektive kriterium. Poängen för ersättningsgrad dubblas, summeras med övriga poäng och multipliceras med befolkningstäckningsgraden för försäkringen. Teoretiskt maximum är 15 för arbetslöshetsersättning och sjukförsäkring, samt 18 för pensioner, där både inkomstpension och grundbelopp har dubbel vikt. Se vidare Scruggs och Allan (2006).

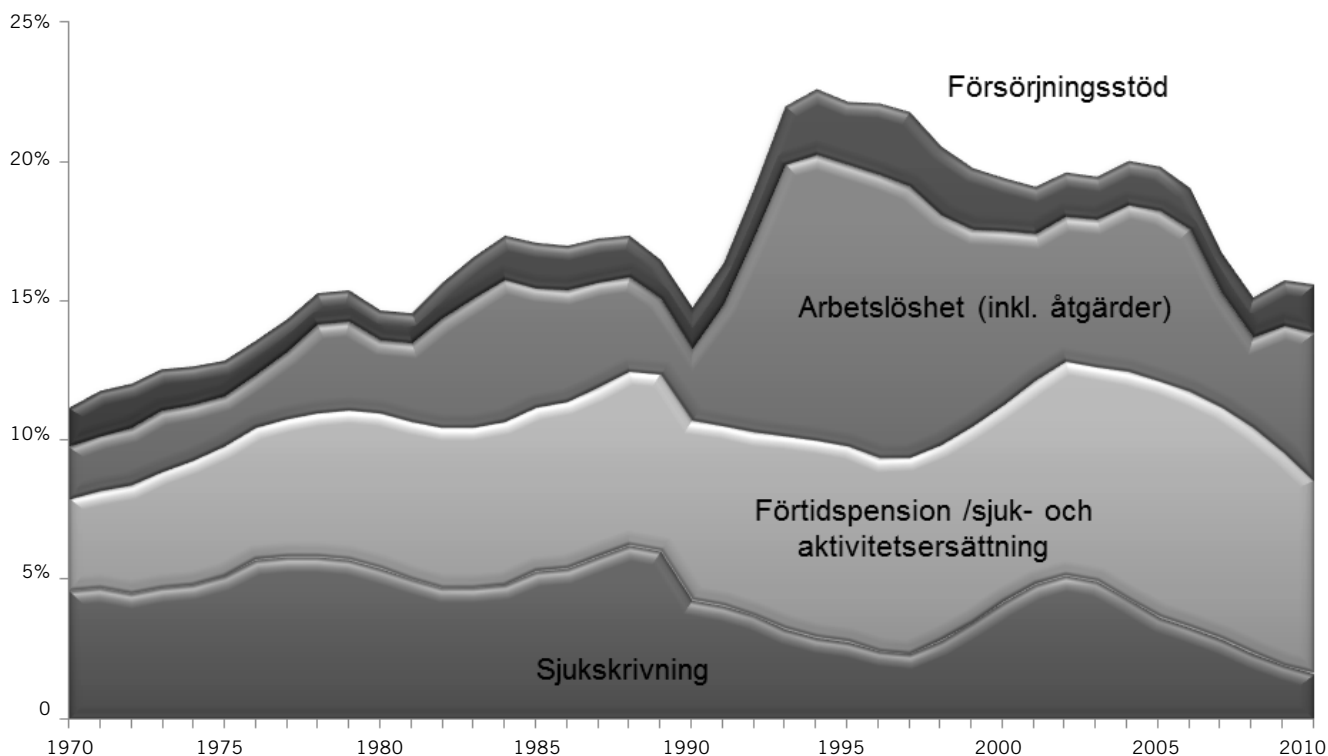
Har reformer löst det svenska sysselsättningsproblemet?

Svenska socialförsäkringar har genomgått omfattande förändringar de senaste decennierna. Generellt kan sägas att de negativa effekterna på arbetsincitamenten minskat betydligt, men samtidigt har systemen också blivit mindre generösa.

Figur 14 visar andelen vuxna (20–64 år) med försörjning från olika socialförsäkringsersättningar sedan 1970. Som synes var perioden 1970–1995 minst sagt problematisk för Sverige, då andelen vuxna som inte jobbar nästa fördubblades från drygt 10 procent till drygt 20 procent.³² Utvecklingen illustrerar väl hur svaga arbetsincitament i trygghetssystemen kan påverka sysselsättningen negativt och därmed bli mycket dyra för samhället som helhet. De senaste 10–15 åren tycks dock trenden ha vänt. Särskilt uppmuntrande är det att effekten av den senaste finanskrisen tycks ha blivit ganska begränsad, vilket i så fall är ett brott med det historiska mönster i vilket varje lågkonjunktur ledde till en permanent högre andel ersättningsförsörjda. Det är dock sannolikt ännu för tidigt att blåsa faran över.

Figur 14.

Andel vuxna (20-64 år) med försörjning från olika ersättningar (heltidsekvivalenter).³³

³² Utvecklingen ter sig än mer anmärkningsvärd mot bakgrund av att Svensk ekonomi under denna period stimulerades av upprepade devalveringar i syfte att hålla uppe exportindustrins konkurrenskraft.

³³ Källa: SCB.

Avslutande diskussion

Som framgått kan välfärdsstatens socialförsäkringar förstås som en tänkbar lösning på människans grundläggande behov av livscykelomfördelning och inkomstrygghet. Jämfört med marknadslösningar och familjebaserade lösningar är välfärdsstatens lösningar inte entydigt bättre eller sämre – det beror på vilka systemegenskaper som värderas högst. Genomgången av socialförsäkringars samhällsekonomiska effekter på en rad områden visar på betydande samhällsekonomiska konsekvenser, som kan vara positiva eller negativa beroende på systemens utformning. Socialförsäkringarnas utformning är således minst lika viktig för samhällsökonomin som skatternas utformning är. Effektivast är en försäkringsmässig utformning där den enskilde upplever ett samband mellan inbetald avgift och berättigande till ersättning, vilket gör att den inbetalda avgiften i mindre utsträckning betraktas som en skatt, och i mindre utsträckning påverkar arbetsutbudet.

Det faktum att många system i praktiken avviker från en försäkringsmässig utformning kan förklaras av ambitionen att försäkringarna också ska åstadkomma vertikal inkomstomfördelning, det vill säga från höginkomsttagare till låginkomsttagare. I flera fall skulle samhällsökonomin sannolikt vinna på att försäkringsmålet och omfördelningsmålet tydligare skildes åt. A-kassan är ett exempel på en ersättning som beskrivs som en inkomstrygghetsförsäkring, trots att det låga taket för maximalersättning innebär att många av de försäkrade får maximal ersättning. Detta betyder i sin tur att effekten av sänkt ersättningsgrad vid längre tid i arbetslöshet inte har avsedd effekt, eftersom de som slagit i ersättningstaket inte kommer att märka någon avtrappning.

A-kassan skulle således kunna reformeras genom att under första tiden i arbetslöshet faktiskt höja ersättningsnivån, och sedan tydligare än i dag trappa ned ersättningen stegvis. Skälet till att detta sannolikt skulle vara en effektiviserande reform är att den omfördelnde effekten av ersättningstak i socialförsäkringarna är väldigt liten, och att samma grad av inkomstomfördelning lättare skulle kunna åstadkommas i andra system: Barnbidrag, flerbarnstillägg och grundskolesatsningar är exempel på jämlikhetsfrämjande insatser med små eller mycket låga negativa effekter på arbetsincitamenten. Liknande justeringar kan övervägas inom andra socialförsäkringar, varav många präglas av motsvarande målkonflikter.

Syftet i denna skrift har dock inte primärt varit att argumentera för specifika reformer utan att skapa ökad förståelse för socialförsäkringarnas effekter. Ett skäl till att detta perspektiv ofta saknas i debatten kan vara att systemen i sig uppfattas som komplexa och ogenomtäckliga. Som framgått av tabell 2 är de statsfinansiellt viktigaste systemen endast 7 till antalet. Med undantag för Sjuk- och aktivitetsersättning samt assistansersättning är det ersättningar som de flesta kommer att dra nytta av någon gång under livet.

Någon enhetlig information och statistik om dessa system finns dock inte eftersom ansvaret är uppdelat på Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten samt inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen. Dessutom finns Socialstyrelsen och sedan första juli 2009 även Inspektionen för socialförsäkringen. En effekt av denna organisation är mindre enhetlig statistik och – framför allt – mindre analys på tjänstemannanivå av helhetseffekten och hur olika system interagerar med varandra. Som illustreras väl av figur 13 är det dock ofta just helhetseffekten som är mest intressant ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

- Agell, Jonas. 1996. "Why Sweden's welfare state needed reform." *The Economic Journal* 106:1760-1771.
- Andersson, Fredrik. 2002. "Konkurrens på kommunala villkor: En översikt." i *Åjour nr. 7*: Svenska Kommunförbundet.
- Armey, Dick. 1995. *The Freedom Revolution*. Washington: Regnery Publishing.
- Auerbach, Alan och William G Gale. 2009a. "Activist Fiscal Policy to Stabilize Economic Activity." NBER Working Paper No. 15407.
- Auerbach, Alan J. 2005. "The Effectiveness of Fiscal Policy as Stabilization Policy." Paper presented at the Bank of Korea International Conference, The Effectiveness of Stabilization Policies, Seoul, May 2005.
- Auerbach, Alan J. och William G. Gale. 2009b. "Activist Fiscal Policy to Stabilize Economic Activity." National Bureau of Economic Research Working Paper Series No. 15407.
- Berggren, Henrik och Lars Trägårdh. 2009. *Är svensken människa? gemenskap och oberoende i det moderna Sverige*. Stockholm: Norstedts.
- Bergh, Andreas. 2003. "Distributive Justice and the Welfare State." *Lund Economic Studies* 115: Dept. of Economics, Lund University.
- Bergh, Andreas. 2005. "On the counterfactual problem of welfare state research: How can we measure redistribution?" *European Sociological Review* 21:345-357.
- Bergh, Andreas. 2008a. "Explaining the Survival of the Swedish Welfare State: Maintaining Political Support through Incremental Change." *Financial Theory and Practice* 32:233-254.
- Bergh, Andreas. 2008b. "A race to the bottom for the big welfare state?" i *Institutional Competition*, A. Bergh och R. Höijer (red.). Cheltenham/ Northampton: Edward Elgar.
- Bergh, Andreas och Magnus Henrekson. 2011. "Government Size and Growth: A Survey and Interpretation of the Evidence." IFN working paper 858.
- Björklund, A., M. Jantti, och M. J. Lindquist. 2009. "Family background and income during the rise of the welfare state: Brother correlations in income for Swedish men born 1932-1968." *Journal of Public Economics* 93:671-680.
- Bradley, David, Evelyne Huber, Stephanie Moller, Francois Nielsen, och John D. Stephens. 2003. "Distribution and Redistribution in Postindustrial Democracies." *World Politics* 55:193-228.
- Brady, David. 2005. "The Welfare State and Relative Poverty in Rich Western Democracies, 1967-1997." *Social Forces* 83:1329-1364.
- Brady, David och Benjamin Sosnaud. 2009. "The Politics of Economic Inequality." i *Handbook of politics*, K. T. Leicht och J. C. Jenkins (red.): Springer.
- Calmfors, Lars och Georg Marthin. 2011. "Vad bör göras med arbetslöshetsförsäkringen?" *Ekonomisk Debatt* 29:5-19.
- Carling, Kenneth, Bertil Holmlund, och Altin Vejsiu. 2001. "Do Benefit Cuts Boost Job Finding? Swedish Evidence from the 1990s." *Economic Journal* 111:766-790.
- Darrat, A. F. 1985. "The impact of fiscal policy under rational expectations: Some tests." *Journal of Macroeconomics* 7:553-565.
- Davis, Steven J. och Magnus Henrekson. 2005. "Tax Effects on Work Activity, Industry Mix and Shadow Economy Size: Evidence from Rich Country Comparisons." i (eds.), *Labour Supply and Incentives to Work in Europe*, R. G.-S. e. al. (red.). Cheltenham: Edward Elgar.
- Dolls, Mathias, Clemens Fuest, och Andreas Peichl. 2010. "Automatic Stabilizers and Economic Crisis: US vs. Europe." NBER Working Paper No. 16275.
- DS. 1994. *Skatter och socialförsäkringar över livscykeln*, DS1994:135. Stockholm: Fritzes.
- Esping-Andersen, Gösta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Feldt, Kjell-Olof. 1984. *Samtal med Feldt: Berndt Ahlqvist och Lars Engqvist intervjuar finansministern*. Stockholm: Tiden.
- Finanspolitiska rådet. 2011. *Svensk finanspolitik*. Stockholm: Finanspolitiska rådet.
- Gwartney, James D., Joshua C. Hall, och Robert Lawson. 2010. *2010 Economic Freedom Dataset from the Economic Freedom of the World: 2010 Annual Report*: Fraser Institute.
- Hansson, Ingemar. 1984. "Marginal Cost of Public Funds for Different Tax Instruments and Government Expenditures." *Scandinavian Journal of Economics* 86:115.
- Hartman, Laura. 2011. "Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd?". Stockholm: SNS.
- Jones, J. B. 2002. "Has fiscal policy helped stabilize the postwar U.S. economy?" *Journal of Monetary Economics* 49:709-746.
- Korpi, Walter och Joakim Palme. 1998. "The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries." *American Sociological Review* 63:661-687.
- Krueger, A. B. och A. Mueller. 2010. "Job search and unemployment insurance: New evidence from time use data." *Journal of Public Economics* 94:298-307.
- Krueger, Alan och Bruce Meyer. 2002. "Labor Supply Effects of Social Insurance." i *Handbook of Public Economics*, vol. 4, A. Auerbach och M. Feldstein (red.). Amsterdam: North Holland.
- Marius-Corneliu, MarinaŞ. 2010. "The Effectiveness of Fiscal Policy in Combating Economic Crisis. An Analysis Based on the Economic Literature." *Theoretical and Applied Economics* 11(552):63-78.
- Martin, Hans-Peter och Harald Schumann. 1997. *The global trap: Globalization and the assault on prosperity and democracy*. London, New York: Zed Books.
- Meghir, Costas och Mårten Palme. 2005. "Educational Reform, Ability, and Family Background." *American Economic Review* 95:414-425.
- Moller, Stephanie, Evelyne Huber, John D. Stephens, David Bradley, och Francois Nielsen. 2003. "Determinants of relative poverty in advanced capitalist democracies." *American Sociological Review* 68:22-51.
- Pettersson, T. och T. Pettersson. 2003. *Fördelning ur ett livscykelerspektiv, bilaga 9 till Långtidsutredningen: SOU 2003:110*, Fritzes, Stockholm.
- Roemer, John E. 1996. *Theories of Distributive Justice*. USA: Harvard University Press.
- Rothstein, Bo. 1998. *Just Institutions Matter: The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scruggs, Lyle och James Allan. 2006. "Welfare-state decommodification in 18 OECD countries: a replication and revision." *Journal of European Social Policy* 16:55-73.
- Shleifer, A. 1998. "State versus private ownership." *Journal of Economic Perspectives* 12:133-150.
- Smeeding, Timothy M och Susanna Sandström. 2005. "Poverty and income maintenance in old age: a cross-national view of low income older women." *Luxembourg Income Study Working Paper Series Working Paper No. 398*.
- Snower, Dennis J. 1993. "The Future of the Welfare State." *The Economic Journal* 103:700-717.
- Solt, Frederick. 2008. "Standardizing the World Income Inequality Database." *Social Science Quarterly* 90:231-242.
- Starke, Peter, Herbert Obinger, och Francis Castles. 2008. "Convergence towards where: in what ways, if any, are welfare states becoming more similar?" *Journal of European Public Policy* 15:975-1000.
- Stenkula, Mikael och Magnus Henrekson. 2007. *Entreprenörskap*. Stockholm: SNS.
- Thoursie, Peter Skogman. 2004. "Reporting sick: are sporting events contagious?" *Journal of Applied Econometrics* 19:809-823.
- Titmuss, Richard A. 1974. *Social Policy*. London: Allen and Unwin.
- Wennerhag, Magnus. 2000. "Har välfärdsstaten en framtid i en globaliserad värld?". Sammanfattning av seminarieriet "Welfare in an era of Globalization" med Fritz W Scharpf och John Hills, arrangerat av Olof Palmes Internationella Centre, November 2000. Tillgänglig 5 aug, 2005.: http://www.palmecenter.se/article.asp?Article_Id=725.
- Åberg, R. 1989. "Distributive Mechanisms of the Welfare State - a Formal Analysis and an Empirical Application." *European Sociological Review* 5:167-182.

